

D-^{le} Dr. G. Komnicanu

Decan Facultății de Medicină

DE

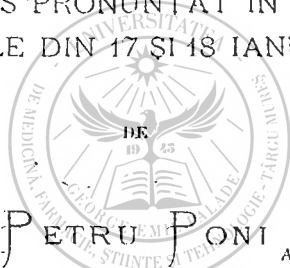
PROIECTUL DE LEGE

ASUPRA

București

INSTRUCȚIUNEI PUBLICE

DISCŪRS PRONUNȚAT ÎN SENAT
ÎN ȘEDINȚELE DIN 17 ȘI 18 IANUARIE 1891

PETRU PONI

ASI

SENATOR AL UNIVERSITĂȚII DIN

JASSI
TIPOGRAFIA NAȚIONALĂ

11 STRADA ALECSANDRI, 11

1891.

PROIECTUL DE LEGE

ASUPRA

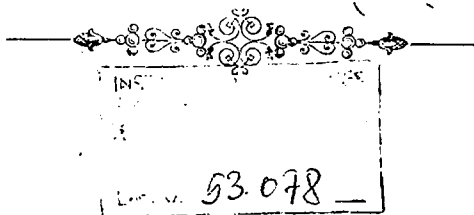
INSTRUCȚIUNEI PUBLICE

— F. B. S. —

DISCURS PRONUNȚAT ÎN SENAT
ÎN SEDINȚELE DIN 17 ȘI 18 IANUARIE 1891.

PETRU PONI

SENATOR AL UNIVERSITĂȚII DIN IASI

31 MAY 2004

JASSI
TIPOGRAFIA NAȚIONALĂ
11 STRADA ALECSANDRI. 11
1891.

succesiv, pentru ca să se satisfacă cerințele articolului 23 din Constituțiune.

Diverse modalități, D-lor, au fost încercate pentru a se realiza reforma învățământului nostru. Șapte sau opt miniștri s'au ocupat cu asemenea lucrare de reformă și reorganizare.

Unii din acești miniștri au făcut legi organice totale, îmbrățișând toate ramurile instrucțiunii publice; așa avem legea elaborată de către D. Strat, legea, mai uitată, elaborată de către D. Crețescu, pe care puțini o cunosc și care din cauza aceasta nici nu o citează mai nimeni, legea elaborată la 1874 de către D. Maiorescu, care se afla atunci ministru al instrucțiunii publice, legea regretatului Conta, în fine legea elaborată de către D. Sturdza în anii din urmă.

O a doua sistemă întrebuintată pentru a organiza instrucțiunea publică a fost aceea de a proceda prin modificări parțiale; a lua câte un ram de învățământ, sau numai câte o cestiune în parte, și a căuta să i se dea o soluțiune prin legi speciale.

În modul acesta a procedat D. Chițu, care a făcut legea pentru numirea profesorilor secundari, care a preparat și prezentat Corpurilor legiuitoare legea pentru inspecțiunea școlilor și legea relativă la agregati prin care se organiza, parțialmente cel puțin, învățământul nostru superior. Tot în modul acesta a procedat și D. Urechiă, raportorul legii de față, pe când era ministru al instrucțiunii publice.

Vă citez toate aceste încercări făcute pentru a modifica legea din 1864, fiind-că, cu ocasiunea acestor proiecte de legi, toate cestiunile relative la instrucțiune au fost desbătute, toate cestiunile au fost aprofundate, fie de către miniștrii cari au elaborat acele proiecte, fie de către corpul didactic, din diferite părți ale țerei, fie de către persoanele cari aveau puterica convingere că bazele Statului nostru nu pot să fie așezate în mod teimenic de cât numai pe o instrucțiune solid fundată.

Astăzi dar suntem în cunoștință perfectă de necesitățile cari le are instrucțiunea publică; știm cari sunt nevoile noastre și, pot să zic, că o opiniune generală este formată în toți

aceia cari se ocupă cu cestiunile relative la instrucțiune în privința acestor nevoi.

Acuma ne aflăm în fața unui nou proiect de lege. D. Maiorescu, în al doilea minister al D-sale, din 1888, a crezut că poate să ajungă să satisfacă cerințele art. 23 din Constituțiune, modificând unele articule din legea din 1864. Să cercetăm, D-lor, cu toată maturitatea ce un asemenea subiect comportă și cu toată imparțialitatea care se cuvine să o dăm cestiunilor relative la instrucțiunea publică, să cercetăm întru cât proiectul, astfel cum ni se presintă, dă o satisfacere reală nevoilor celor mai imperios reclamate în organizațiunea învățămîntului nostru.

Voiu încerca să fac această cercetare. Mai înainte însă vă voi ruga să fiți indulgenți și răbdători, căci câmpul ce am să percurg este foarte vast. Mă voiu sili se condensez cât se poate mai mult cele ce am a vă spune, însă în același timp vă voi ruga să nu uitați că avem a face cu întreaga organizațiune a instrucțiunii publice, care îmbrățișează toate cestiunile relative la învățămînt, începînd de la administrațiunea centrală, de la învățămîntul primar, până la partea cea mai înaltă a instrucțiunii, până la universitate.

În această cercetare, nu voiu ținea ordinea care este adoptată în legea din 1864; mă voiu ocupa întîiu de instrucțiunea primară, lăsînd ca să revin mai pe urmă asupra administrațiunii instrucțiunii.

Cînd îmbrățișăm în totalitatea sa instrucțiunea primară, ne întrebăm înainte de toate cari sunt cestiunile ce avem să resolvăm în organizarea ei?

Aceste cestiuni, D-lor, sunt :

1) *Obligativitatea instrucțiunii* : prin ce mijloace putem să ajungem ca obligativitatea instrucțiunii publice să devină o realitate ?

Al doilea, trebuie să cercetăm ce organizare trebuie să dăm noi scoalelor primare, pentru ca ele să satisfacă nevoilor poporului nostru.

În al treilea loc trebuie să ne ocupăm prin ce mijloace vom forma profesorii destinați a da această învățătură primară.

Aceste sunt cele trei cestiuni pe cari mă voi încerca să le elucidez.

La noi nu este pusă în cestiune obligativitatea învățămîntului primar. Recunoscută prin legea din 1864, ea a fost înscrisă de asemenea în Constituțiunea noastră. Ea constituie un principiu asupra căruia toată lumea este de acord. Nu avem dar a-l discuta; singurul lucru ce trebuie să ne întrebăm este, cum vom putea să realizăm acest principiu?

Să cercetăm dar cum resolvește această întrebare legea care este supusă deliberațiunilor D-voastre.

Dacă deschidem capitolul relativ la obligativitate, noi găsim că dispozițiile legii din 1864 nu sunt modificate de cît numai în trei puncte.

În legea din 1864 era stabilit că toți copiii sunt obligați să vină la școală, de la 7 la 12 ani.

Guvernul ne propune astăzi ca să schimbăm această dispozițiune și să zicem: „Copiii de la orașe vor fi obligați să vină la școală de la 8 la 12 ani, iar copiii de la țară de la 9 la 15 ani.“

Iată o modificare.

A doua modificare,—dacă pot s'o numesc modificare—este că în art. 36 se schimbă, la anenzi, paralele vechi în bani, și în art. 37 se schimbă lei vechi în lei noi. (Claritate).

A treia modificare este următoarea: După legea din 1864 listele copiilor în etate de școală trebuiau să se facă, în comunele rurale, de către preotul comunei, iar în cele urbane sau de către preotul suburbiei, sau de către autoritatea însărcinată cu ținerea actelor stărei civile.

Modificarea ce vă propune ca să faceți în această privință este ca lista copiilor în vîrstă de școală să se facă, atît la sate cît și la orașe, numai de oficiul stărei civile.

Veți conveni, D-lor, că cu modificările acestea nu se aduce nici o schimbare esențială la legea din 1864, în privința obligativității; ea rămîne intactă.

Este înse evident că, dacă legiuitorul din 1890 nu crede cu cale ca să schimbe întru nimic prescripțiunile legii din 1864 în privința obligativității, suntem în drept să conchidem

că el este mulțumit de rezultatele ce au dat acele prescripțiuni.

Legea din 1864 a fost aplicată în timp de 26 ani. Să cercetăm dar, cari sunt rezultatele ce ea a produs în acest timp.

Această cercetare ne este cu putință să o facem astăzi; ea ne-ar fi fost însă imposibilă cu 5—6 ani în urmă, când nu numai nu știam câți copii urmează la școală, dar nici măcar câte școli avem.

Acum posedăm două statistici privitoare la învățământul primar, cea d'întăi făcută sub D. Sturdza la 1886, și cea de a doua sub D. Boerescu la 1889.

Voiu lua statistica cea din urmă, și voiu căuta să vedem într-o cât noi trebuie să fim mulțumiți sau nu de rezultatele obținute în privința obligativității.

Încep cu comunele rurale:

În comunele rurale avem astăzi 508.166 copii în vârstă de școală; în anul 1888—1889, după ultima statistică de care am vorbit, noi am avut școlile rurale frecventate în modul următor: la începutul aceluia an școlar s'au înscris 122.863 copii și până la finele anului nu au rămas în școlile rurale de cât 88.036 copii.

Cu alte cuvinte, abia 17 la sută din copiii ce trebuiau să urmeze la școală, au frecventat în realitate școlile noastre rurale!

Știu obiecțiunea ce ar putea să mi se facă; dacă frecventează școala așa de puțini copii, cauza este — ar putea să mi se zică — că nu avem școli în toate comunele. Să cercetăm dar ce se întâmplă și în comunele rurale unde există școli. Această cercetare ne este posibilă să o facem cu statistica din 1886; acolo găsim în adevăr că, în comunele rurale unde există școli, se află cel puțin 357,000 copii în vârstă de școală. Din aceștia ați văzut că au urmat numai 88,000.

Și aci ați putea să mi obiectați, poate, că, cătunele care compun o comună, sunt pre îndepărtate unele de altele pentru a obliga pe toți copii să vină la școală. Ori cât de mare valoare veți voi să dați acestei obiecțiuni, nu veți putea to-

tuși să explicați, cu ajutorul ei, cum din 350 mii copii, nu ați putut supune la obligativitate de cât 88 mii.

Merg însă și mai departe, și întreb: dacă dispozițiile legii din 1864 în privința obligativității sunt bune, cum se întâmplă că la Septembrie se înscriu 122,000, și nu urmează în realitate la școală de cât 88,000 copii? Care este cauza? Căci trebuie să fie o cauză.

D-lor, nu trebuie să ascundem mai mult lucrul. Ne aflăm în fața unui interes prea mare, interes de la care atărnă însuși viitorul nostru național, ca să nu căutăm a vedea răul în toată goliciunea lui, în toată întregimea lui, și să nu ne punem cu toți, din ori-care partidă sau grupă am fi, pentru a-l vindeca.

Ați văzut câți copii urmează la școală. Știți însă D-voastre care este numărul acelor care absolvesc pe fiecare an școlile rurale?

Este de 1,443 copii.

Iau statistica din 1889 și găsesc că avem 2,912 școli cu 2,952 învățători, și aceste 2,912 școli cu 2,952 învățători scot pe an 1.443 școlari din școlile primare rurale, adică mai puțin de jumătate de copil pentru un învățător. (A! A!).

Sunteți D-voastre mulțumiți cu aceste rezultate? Dacă nu sunteți mulțumiți, D-lor, atunci trebuie să recunoașteți, împreună cu mine, că toată partea legii din 1864 relativă la obligativitatea instrucțiunii publice este nesuficientă, că trebuie reformată.

Acest lucru însă nu-l recunoaște proiectul de lege, fiind-că, după cum v'am aratat, printr'ensul nu se schimbă întru nimic starea legislațiunii actuale.

Să trec acum la învățământul comunelor urbane. Acolo nu sunt dificultățile în fața cărora ne aflăm la țeară, și acolo cel puțin suntem în drept de a spera că vom găsi rezultate mai îmbucurătoare. Iată ce se întâmplă, D-lor, în comunele urbane. Avem, în aceste comune, aproape 100,000 copii în vârstă de școală; câți urmează din aceștia la școli? Urmează 40,186, adică ceva cam 41 la sută. Aceștia numai se bucură de instrucțiunea noastră primară.

Pentru a aprecia roadele produse in un pătrar de secol de aplicare a legii obligativității, ași putea să vă dau cifrele diverselor statistice prin care putem constata starea noastră culturală.

Ași putea să vă arăt care este numărul celor căsătoriți care știu să iscălească numele lor; ași putea să vă arăt, din datele ministerului de resbel, care este numărul celor ce știu carte dintre acei care vin să tragă sorții.

Cred însă că ceea-ce v'am arătat este suficient pentru ca să stabilesc in D-voastre convingerea că trebue făcut alt-ceva in privința obligativității, de cât să adoptăm cele trei modificări care ni le cere proiectul.

Cestiunea obligativității, D-lor, nu putem să zicem că nu a fost studiată. D. Sturdza, in proiectul D-sale de lege al instrucțiunii publice, a studiat-o cu toată maturitatea ce era reclamată de importanța ei.

Corpul didactic din Iași—din care mă mândresc că fac parte—in incercarea ce a făcut de a îmbunătăți legea D-lui Sturdza, a studiat și el această cestiune, căntând să dea o soluțiune la toate problemele ce se pot pune relativ la obligativitate. Consiliile generale și ele și-au dat contingentul lor de lucrări pentru a aduce lumină in această materie; atât consiliul general din timpul D-lui Sturdza, cât și consiliul general din 1889, căruia i se dăduse de către D. Boerescu, in studiu, organizarea învățământului nostru pimar.

Ei bine, D-lor, in toate aceste lucrări nu s'a găsit oare nimic care să merite să atragă atențiunea legiuitorilor noștri? In ele oare nu s'au putut afla cel mai mic lucru, despre care se și poată zice: iată cutare măsură, propusă de cutare sau cutare, care credem că ar fi bună, că ar putea să ne ducă la realizarea obligativității instrucțiunii publice?

Să admitem însă că in toate aceste lucrări nu era nimic bun; că, in toate aceste străduințe, nu se găsea măcar ceva, cel mai mic lucru, care să merite să fie tratat alt-fel de cât cu disprețul tăcerii. Ei bine, totuși legiuitorii noștri puteau să și indrepte privirile cel puțin la ceea-ce se petrecea in giurul nostru, in Europa. Duoë mari exemple de a-

plicarea principiului obligativității avem înaintea ochilor, petrecute chiar în zilele noastre.

La 1870, înainte de căderea Strasburgului, prin urmare înainte de încheierea păcii, guvernul imperial german a pus posesiune pe instrucțiunea publică în Alsacia și Lorena, și a aplicat principiul obligativității. Regulamentele și instrucțiunile elaborate de către guvernul din Berlin cu această ocaziune sunt un adevărat model.

Doi-spre-zece ani după aceea, Franța se decide și ea în fine se aplice principiul obligativității. Legea relativă la această materie este promulgată la 1882, și, prin măsurile luate printr'însa, se obțin, într'un timp atât de scurt, rezultate cari au impus admirațiunea lumii întregi. Este destul ca să vă spun că astăzi scoalele primare franceze sunt frecventate de cinci milioane șase sute de mii de copii, și, în ultimul raport făcut de d. Buisson, directorul instrucțiunii primare, D-sa afirmă că, după un an, cel mult doi, nu va mai fi copil frances care se nu știe scrie și ceti.

Ei bine, D-lor, dacă lucrările care se făcuse în țară nu meritau să atragă cea mai mică atențiune, apoi nici aceste lucrări, făcute aiurea, nici rezultatele dobândite printr'însele, nu meritau să fie luate în considerare?

După cum ați văzut, cestiunea obligativității rămâne în legea viitoare ceea-ce era în legea de la 1864; rezultatele cari le vom avea, vor fi tot acelea cari le-am avut în timp de 26 ani.

În o discuțiune generală, D-lor, nu e posibil ca să arăt și să discut toate măsurile cari cred că trebuie să fie înscrise în lege pentru a asigura obligativitatea; dacă ași face-o, discuțiunea generală ar deveni nesfârșită. Mă voi mulțumi să vă indic numai pe scurt principalele puncte din legea din 1864, a căror schimbare sau complectare este mai de nevoie. Între aceste puncte voi semnală întâi dispozițiunea relativă la facerea listei copiilor în vârstă de școală. Pentru noi dascăli facerea listei copiilor de școală este cea ce este în armată înscrierea tinerilor cari au să facă serviciul militar. Trebuie

ca aceste liste să fie făcute de persoane în stare de a le face și realizarea lor să fie asigurată prin o sancțiune.

Legea din 64 se preocupă numai de amendarea părinților ai căror copii fac absențe. Sistem rău. Trebuie să ne preocupăm mai înainte de mijloacele de a înscrie copii în școală. Pentru a asigura atât înscrierea cât și frecventarea, trebuie să procedăm întâi prin luminare și sfătuire, și numai după aceea la pedeapsă. Amenda, însă odată hotărâtă, trebuie executată prompt, ca nu prin acumularea ei să devină sau un mijloc de vexațiune, sau să nu se poată realiza.

Las, D-lor, dezvoltarea acestor dispozițiuni, în detaliile căroră, încă o dată repet, nu pot intra, și vin la un alt mijloc care cred că este absolut indispensabil pentru a face ca obligativitatea să devină o realitate. Pentru ca să ajungem ca școalele noastre să fie frecventate, trebuie mai întâi să avem localuri în cari să putem primi toți copii ce trebuie să învețe carte. Până nu vom avea localuri de școale nu vom avea școale primare; până nu vom avea localuri de școale, nu vom avea obligativitate. De acest lucru trebuie să ne pătrundem cu toții.

Pentru ca să vă conving despre aceasta, vă voi arăta ceea ce se petrece cu învățământul nostru urban. Cifrele ce voi cita le voi lua din statistica din anul 1888—89; ele sunt puțin schimbate în bugetul anului acesta.

La 89 aveam în învățământul primar urban 1.011 institutori. Acești 1.011 institutori învățau 40,000 copii, adică fiecare institutor, în termen de mijloc, învăța numai 39 copii. Un institutor însă ar putea să învețe de la 50—60 copii. Care e cauza pentru care în realitate nu învață de cât 39 copii? Nu este local de școală.

Lipsa localelor de școale face pe de altă parte ca Statul să sufere o sarcină peste puterile sale. Vă voi dovedi-o.

Să presupunem că am înființa școale în de ajuns de multe pentru ca să învățăm pe toți acei 100.706 copii din comunele noastre urbane. Dacă am menține sistemul nostru de astăzi, fără localuri de școală, am avea nevoie de 2.582 institutori; dacă am avea localuri de școale bine chibzuite, ast-fel ca fiecare institutor să poată învăța 50 copii măcar, nouă ne-ar

trebui numai 2.014 institutori, adică 568 mai puțin. Un institutor ne costă, în termen de mijloc, 3.500 lei. Pentru 568 ce am fi obligați să plătim mai mult din cauza lipsei de localuri, bugetul Statului s'ar încărcă cu 1.988.000, adică aproape 2.000.000 lei în fie-care an. Iată situațiunea.

Dacă s'ar construi localuri de școală ce ar costa ele? Cestiunea a fost studiată întâi de D. Haret. Eu însumi m'am încercat să fac asemenea lucrare, mai cu samă pentru școalele rurale. Eu cred că am putea ajunge la construcțiunea localelor de școală urbană aproape cu suma de 13.000.000, ceea-ce reprezintă cu 6 % o anuitate de aproape 780.000. Cu o cheltuială de 780.000 lei, noi facem o economie Statului de 2.000.000. Iată un lucru clar ca ziua.

Același lucru se întâmplă și pentru învățământul rural. Lipsa de localuri de școală împiedică ca învățătorii să poată primi în școală toți copiii cari ar putea să-i primească. Toți acei cari au fost la țară știu ce sunt școalele noastre de la sate. Mai peste tot locul se închiriază, sau se cumpără, câte o dată, o casă țărănească în care de multe ori nu este de cât o mică cămăruță unde abia pot încăpea 10—15 școlari, și aceia chiar se asfixiază.

Ei bine, D-lor, fără localuri de școală, cred că v'am demonstrat, nu vom ajunge ca obligativitatea instrucțiunii se devină o realitate.

Cum sa ajungem la realizarea localurilor de școală? Fără îndoială că facerea acestor localuri, trebuie să cadă în sarcina comunelor. Veți zice însă: comunele n'au mijloace ca se zidească școli. Trebuie să facem și noi ceea ce s'a făcut pe aiurea, să punem în posibilitate comunele de a imprumuta banii care le lipsesc. Dacă comuna are mijloace ca să plătească anuitatea banilor imprumutați, acea anuitate se înscrie de oficiu în bugetul ei. Dacă comuna n'are de unde să plătească nici anuitatea, aceasta fiind bine constatat, atunci trebuie ca județul, trebuie în fine ca Statul să-i vină în ajutor.

D-lor, ceea-ce vă propun, nu este o noutate pe care am aplica-o noi pentru întâiași dată în lume. Spuneam adineaoare că măsurile luate în Franția pentru a realiza obligativitatea,

și rezultatele căpătate, au făcut admirațiunea lumii întregi. Ei bine, una din aceste măsuri, este tocmai cestiunea construirii localurilor de scoli, căreia Franția i-a dat o soluțiune completă, deplină.

Pentru ca să vă faceți o idee de ceea-ce s'a făcut acolo, vă voi spune că de la 1882 până la finele anului 1889, de când am ultimele cifre, Franția a cheltuit pentru localurile de învățământ primar 115.978.000, sau 116 milioane în cifră rotundă.

Franția a adoptat sistemul de care vă vorbeam adineoare. Fie-care comună este datoare să construiască localul necesar scoalei. Dacă comuna dispune de capitalul necesar, ea face clădirea din propriile ei mijloace. Pentru a ajuta însă comunele lipsite de mijloace, Statul a înființat o Casă de clădiri scolare pe care a dotat-o cu un capital. Din acel capital Casa împrumută comunelor sumele trebuitoare, cu anuitate. Pentru comunele de tot lipsite, Statul și departamentele le vin în ajutor cu subvențiuni pentru plățirea anuității.

Din suma de 116 milioane cheltuită în Franția în anii de cari v'am vorbit, 66 milioane au fost luate pe sarcina comunelor, 44 milioane au fost luate pe sana Statului, 4.720.000 au fost luate pe sana departamentelor.

Este evident că cestiunea localurilor de scoli nu mai are acea importanță în țările unde obligativitatea este realizată de mult. ca în Germania spre exemplu.

Cu toate astea, chiar legile germane nu neglijează de a impune comunelor construcțiunea caselor de scoale.

Așa, această obligațiune o găsim înscrisă în art. 7 al legii din Saxonia regală, care este una din legile cele mai noi relative la învățământul primar, și care este considerată ca una din cele mai bune.

Chiar în Germania, peste tot locul unde localurile lasă încă de dorit, sa fac cheltueli foarte mari câte odată pentru construirea lor.

Va fi de ajuns ca să vă citez exemplul din Hessa Darmstadt, care acum câți-va ani a cheltuit pentru localurile de școală, într'un singur an, 5,000,000 franci.

Dacă și noi voim ca să așazăm instrucțiunea noastră pe baze solide, iar nu să zicem numai: avem instrucțiune; dacă voim ca cheltuelile ce le facem de aproape trei milioane și jumătate pentru instrucțiunea rurală, de aproape patru milioane pentru instrucțiunea urbană, să fie productive, atunci trebuie să studiem cu atențiune toate cauzele cari produc starea deplorabilă în care ne aflăm, și să căutăm să le înlăturăm prin legea ce facem.

O altă cauză care contribuie ca școala să nu fie frecventată și obligativitatea se nu fie aplicată în toată rigoarea ei, este lipsa de mijloace a copiilor.

Ne întrebăm: când părintele unui copil este absolut lipsit de mijloace, când el nu poate cumpăra copilului nu numai cărțile și recuisitele necesare pentru școală, ci nici hainele și încălțămintele, cari să'l apere de rigorile iernei, ce vom face atunci cu dînsul? Fără îndoială, caritatea publică, fie individuală, fie a societăților, poate să intervină pentru a micșora intru cât-va acest rău.

Câte-va exemple laudabile avem și la noi în țară în privirea aceasta. Așa, Societatea pentru învățătura poporului român din Iași și dă toate silințele să ajute pentru a urma la școală, fie cu cărți, fie cu haine în timpul iernei, pe copiii săraci. Fondatiunea Ion Fătura pus în pozițiune Academia română ca să ajute un foarte mic număr de copii săraci de la țară cu cărți. Ce sunt însă aceste slabe lucruri față cu nevoile cele mari cari le întâlnim pretutindeni?

Încă de sub imperiu, în Franția, s'a agitat această chestiune și s'a căutat să i se dea o soluțiune. S'a înființat acolo instituțiunile ce se numesc Case școlare comunale. Fie-care comună trebuie să aibă o asemenea casă. Veniturile lor se compun din cotisațiuni voluntare, din subvențiuni a comunelor, a departamentelor și a Statului. Ele sunt autorizate a primi și daruri și legături.

Din fondurile astfel adunate, *Casele școlare* pot ajuta pe copiii absolut lipsiți de mijloace, ca să urmeze la școală.

Înființarea Caselor școlare merită să fie studiată, cred, și la noi. Se vedem ce se poate lua din organizațiunea fran-

ceză în starea în care suntem noi astăzi, în care se află comunele noastre rurale.

Trec, D-lor, la partea a doua a celor ce aveam a vă zice despre instrucțiunea primară. la modul cum trebuie să organizăm noi această instrucțiune.

Instrucțiunea primară astăzi la noi, dupe legea din 1864, este divizată în două: instrucțiunea primară-rurală și instrucțiunea primară-urbană. Copiii din această țară sunt împărțiți în privirea învățământului în două clase: classa acelor care s'au născut la țară, și classa acelor care s'au născut la orașe. Aceia cari s'au născut la orașe urmează o școală primară care are de scop de a pregăti pe copil la urmarea învățăturilor secundare, mai înalte.

Școala rurală nu urmărește, cred, nici un scop. Dar, fiind-că legiuitorul a făcut împărțirea de care vă vorbesc, mulți din miniștri și-au închipuit că ea trebuie să aibă de consecință punerea unei bariere infranșisabilă, pentru copilul care urmează școala de la țară, pentru a putea să intre vre-o dată în alt grad de învățământ superior celui primar. În sensul acesta sunt alcătuite toate regulamentele noastre școlare.

Iată, care este starea actuală în privirea organizării învățământului nostru primar. Această stare nu numai că este menținută și prin legea ce se prezintă astăzi deliberărilor D-voastre, dar este întărită prin dispozițiile de cari am vorbit mai înainte. relative la vârsta deosebită la care sunt obligați copiii de la țară și din orașe, de a urma la școală.

Sistemul acesta, D-lor, este unic în Europa. Nu cunosc nici o țară în care învățământul se fie împărțit ca la noi în urban și rural; același învățământ primar elementar se dă pretutindeni copiilor, fie ei născuți la țară, fie în oraș.

Sistemul de a împărți copiii în două clase, este mai înțai de toate, nedrept; el este în contra Constituțiunei, care recunoaște fie-cărui cetățean român drepturi egale.

Sistemul acesta este în contra intereselor bine înțelese ale progresului nostru cultural.

Interesul Statului este ca să utilizeze toate puterile vii

ale națiunii, după valoarea lor, iar nu după origina lor orășenească sau rurală.

Dar lăsând la o parte aceste considerațiuni, este pentru mine o considerațiune mai puternică de cât toate, care mă face să mă ridic din toate puterile mele, în contra acestui sistem, de a opri, de a face imposibilă trecerea copiilor din scoalele rurale la un învățământ mai înalt. Această considerațiune, D-lor, este de o ordine națională.

Din nenorocire noi nu avem o burghezie națională; în special partea țerei de dincolo de Milcov știți că are nefericirea de a avea, în multe orașe, majoritatea chiar a populațiunii compusă de străini neasimilabili.

Dacă D-voastre organizați învățământul în așa mod ca scoala primară urbană singură să aibă posibilitatea ca să pregătească pentru un alt învățământ mai superior, atunci fără îndoială că, în gimnasiile și în liceele țerei, nu vor putea să vină de cât numai copii pregătiți în scoalele urbane.

Cine sunt însă acei copii pregătiți în scoalele urbane? Fără îndoială fiii locuitorilor din orașe.

Dacă vom lua toată Moldova în întregul ei, vom vedea că deja un însemnat număr din școlarii urbani sunt străini. Așa pentru 6.881 școlari români avem în toată Moldova 2.639 străini. Dacă am lăsa însă de o parte câte-va orașe mai favorizate, cum sunt Focșanii, Tecuciul, Galațul și Bêrladul, am ajunge la rezultatul înspăimântător că, în cele-lalte orașe cari mai rămân, scoala urbană are pentru 3,900 români 2,100 ovrei.

Iată, D-lor, pe cine pregătim noi pentru învățământul secundar, căci numai acestora le dăm prin lege posibilitatea de a trece la el ... (Aplause).

Este, D-lor, însă, un adevăr incontestabil, că cine are într-o țeară învățământul secundar, acela este menit de a ține și conduce în definitiv destinele acelei țări! (Aplause).

Veți putea D-voastre astăzi, și poate încă 10, 20, fie 50 ani, să puneți în această urnă bilă neagră când va veni la împământenire un jidan; dar când marea majoritate a oamenilor culți din această țară vor fi numai ei, ce veți face atunci, D-lor? (Aplause prelungite).

Ei bine, iată unde ne duce sistema de a avea o școală urbană destinată pentru cultura înaltă, și o școală rurală care să închidă porțile ori-cărei culturi mai departe !

Voci : Bravo ; prea bine.

D. P. Poni : Eu nu aș voi, D-lor, numai să critic. Mă voiu sili dar să vă arăt ce cred eu că este mai bine să se pună în lege, cum trebuie să organizăm noi școalele primare. Convingerea mea este că, în această organizare a școalelor primare, trebuie să fim călăuziți de interesele noastre, de interesele societății noastre, de interesele Statului nostru. Să cercetăm cari sunt acele interese cărora trebuie să le dăm satisfacțiune prin învățământul nostru primar, căci numai dacă vom defini bine aceste interese, vom putea ajunge a cunoaște ce trebuie să facem pentru a le da satisfacțiune.

D-lor, avem înainte de toate o datorie constituțională : realizarea obligativității instrucțiunii publice. Trebuie dar să facem o școală în care toți copiii români, fie de la țară, fie de la orașe, să poată învăța un minimum de cunoștințe pe care îl credem că este indispensabil fie-cărui cetățian român. Aceasta va fi școala elementară primară din România.

Voci : Bravo ! Prea bine.

D. P. Poni : Nu vom face studii lungi în aceste școli elementare, dar vom căuta ca ele să dea cunoștințele indispensabile unui cetățian.

Poate în procedimente să variăm cu cei de la țară și cei de la orașe ; căci la țară ne aflăm în fața dificultății de a avea un singur învățător care are să propună în același timp în toate clasele, în vreme ce la orașe avem posibilitatea de a avea mai mulți învățători într-o școală, așa în cât fie-care din ei nu se va ocupa de cât de o singură clasă. Metodele de predare vor fi dar mai ușoare, și progresele mai rezezi la orașe de cât la sate. Dar totalitatea cunoștințelor ce trebuie să se predă trebuie să fie aceeași pentru toți.

Presupun că am preparat copilul într-o asemenea școală până la vârsta de 12 ani. Un număr mic dintr'ensii, foarte mic, elita lor, cei mai inteligenți, cei cu aptitudini mai mari, vor trece într-o școală secundară ; ce facem însă cu marea

mulțime a celor ce rămân, fie la țară, fie în orașe, și cari nu urmează o școală secundară mai departe ?

Soluțiunea acestei întrebări, nu o dau de la mine, D-lor ; este soluțiunea adoptată peste tot locul, în toate țările. În Germania pentru aceștia s'a înființat ceea-ce se numește școli de progres ; în Franța s'a înființat ceea-ce se numește cursul complementar. Copiii vin un număr de ore pe săptămână și repetesc materiile făcute, dându-se, poate la unele, oarecare dezvoltare mai mare. Ei bine, această școală complementară o reclam eu în urma școlii primare, elementare comună tuturor, o reclam eu pentru aceia cari nu pot să urmeze vre-o învățătură alta. Dar din aceste școli complementare cred că se poate începe deja ca să se dea satisfacere unei alte nevoi foarte simțită în țara noastră.

Această nevoie este de a deprinde pe copil cu oare-cari lucrări manuale, de a deprinde pe copilul de la țară cu oare-cari lucrări practice necesarii vieții lui de sătean. Așa ar fi lucrările practice în care să învețe o cultură mai perfecționată, grădinăria, mici industrii casnice ; toate acestea însă în mod practic, real, iar nu cu învățarea pe de rost a manualelor de agricultură, cum se face câte odată. Dacă fie-care școală ar avea grădina sa, copilul ar putea să fie deprins acolo cu lucrări, fie de grădinărie, fie de pomologie, astfel în cât am putea să zicem și noi, cum se zice în Bavaria, că nu este copil care să iasă din școală fără să nu fi altoit cel puțin un pom. (Aplause).

D-lor, avem însă și o altă necesitate viu simțită, necesitatea de a conlucra prin învățământul nostru la fondarea meseriilor și industriilor (aplaude). Pe când în fie-care sat nu pot face de cât școli elementare și școli complementare, pot să fac în același timp două sau trei școli de aplicațiune la meserii în fie-care județ.

Natura acestor școli, va diferi după nevoile și mijloacele de cari dispune fie-care localitate. Mă voi întrebă : cari sunt materiile brute cari le produce fie-care localitate ? Pentru perfecționarea acelor materii brute, pentru facerea obiectelor ce pot să fie făcute în fie-care localitate, voi for-

ma scoli de aplicațiune, de meserii. In scoalele acestea s'ar putea pune obligațiune pentru fie-care comună ca să trimită un număr de copii care să'i țină într'ensele.

D-lor, ceea-ce vă vorbesc aci nu este un lucru nou nici in străinătate, și pot zice nici la noi.

Pe asemenea base este organizat in Francia învățămîntul din scoalele numite scoale primare superioare, cu deprinderi manuale. Acest lucru a fost incercat și de către câteva din comunele noastre, de către județele noastre. Veți fi surprinși când vă voi spune că ceea-ce cer, ceea-ce reclam eu astăzi ca să se pună in legea noastră, pentru ca să se regularizeze—avem comune rurale care l-au realizat.—Cumuna Buciumii din județul Iași, in mijlocul unei podgorii de vii, a înființat o școală de dogărie, de lemnărie; comuna Târgu-Frumos a înființat o școală analogă, la care a adus rotăria, etc.

Apoi câte alte comune nu au făcut și ele asemenea scoli, fie singure, fie cu ajutorul județelor? Știu că există o școală tehnică la Plocești, una la Craiova; știu că există o școală de meserii, de croitorie, de ciobotărie etc. la Iași. Citez câteva exemple. Vor fi și altele cari 'mi scapă din memorie, sau nu le cunosc. Ei bine, D-lor, pentru ce, in organizarea învățămîntului nostru public, să nu ne gândim a regulariza ceea-ce inițiativa comunelor, ceea-ce inițiativa județelor a făcut-o, a realizat-o? (Aplause).

Iată, ceea-ce ași reclama eu in privința învățămîntului nostru primar.

Pentru a completa ceea-ce avem de zis relativ la învățămîntul nostru primar, 'mi mai rămîne să cercetez cum vom putea noi prepara învățătorii scoalei primare.

S'a zis, D-lor, cu drept cuvint,—și aceasta de atâtea ori s'a repetat, in cât a devenit un adevăr banal,—că atât prețuește o școală cât prețuește învățătorul ce este pus într'insa. Vom avea învățători buni, vom avea scoli; nu vom avea învățători buni, nu vom avea scoli.

Legea noastră din 1864 păcătuia mai cu seamă in privința acestui lucru, căci ea nu se preocupa de mijlocul de a forma învățători.

Cei ce laudă această lege, cei ce o ridică chiar, ca d. raportor, la cultul unei religii... (Aplause)

D. V. Urechiă: Cer cuvîntul.

D. P. Poni: Acelora se vede că le-a scăpat din vedere art 343 din legea actuală, care zice că: nu se vor putea primi învățători în sate de cît cei cari vor justifica că au trecut cursurile prevăzute prin art. 32.

Ce este acel articol 32? Acel articol prevede cari trebuie să fie învățăturile obligatorii pentru învățămîntul obligatoriu. Adecă legea, zice: nimeni nu va putea fi învățator într-o școală, dacă nu va fi învățat cel puțin școala în care are să fie învățător.

Iată, d-lor, în golițiunea ei, ce este legea din 1864.

Înainte însă de 64, înainte de facerea *Unirii* chiar, exista la Iași, în curtea bisericii lui Vasile Lupul, care a fost leagănul întregii noastre culturi naționale în partea aceea, exista o școală numită preparandală, care avea de scop de a pregăti pe învățători. Această școală a avut fericirea să fie cît-va timp dirijată de către D. Maiorescu, actualul ministru al instrucțiunii publice. Miniștrii cari au pus în aplicare legea de la 64 nu au avut curajul să desființeze școala care exista deja, și care era dirijată de D. Maiorescu. Mai mult de cît atât, miniștrii cari s'au succedat treptat la putere au căutat să imiteze instituțiunea care era în Iași; astfel s'a înființat școala normală Carol I, care este în București. Singurul ministru care a căutat să aplice legea din 64 în litera ei a fost repausatul general Tel. El a desființat acea școală ca nefiind în legea instrucțiunii publice. Mulți dintre D-voastre vî veți fi aducând aminte ce mișcare s'a produs în opiniunea publică, cum prin inițiativă privată s'a căutat să se reînființeze școalele pe cari Statul le desființa. Atunci societatea pentru învățătura poporului român din București, în fruntea căreia se află chiar onorabilul nostru președinte, a înființat școala care există și astăzi; atunci societatea învățăturai poporului român din Prahova a înființat școala normală din Ploiești; atunci la Craiova s'a înființat școala normală din acel oraș; atunci prin sub-scriptiuni, umblînd cu talgerul,

Bérlădenii au înființat scoala normală din Bérlad. Vă citez aceste fapte ca să vedeți cum, în întreaga opinie publică din țară, este adânc simțită necesitatea scoalelor normale, necesitatea de a prepara pe învățători.

Această nevoie este reclamată nu numai de către oamenii de școală, dar de întreg publicul român.

Cum trebuie să fie organizată această școală normală, care cu drept cuvânt este considerată de către toți ca cheia boltei instrucțiunii publice? Toată lumea este de acord că această organizare trebuie să fie făcută astfel ca să satisfacă la un întreg scop :-

Întâi, în școala normală viitorii învățători vor trebui să capete o cultură generală apropiată profesiei care au să o exercite.

În al doilea loc, școala normală are să deprindă pe viitorii învățători în practica pedagogică, cu metodele cele mai bune și mai ușoare pentru a comunica copiilor cunoștințele ce au să le predea.

În fine, în al treilea loc, școala normală urmărește un scop poate mai înalt de cât aceste două, urmărește un scop educativ; în școala normală viitorul învățător are să fie deprins să își iubească meseria sa, în școala normală directorul are să se asigure de calitățile lui profesionale, în școala normală are să se inculce principiile de moralitate pe care noi credem că trebuie să le aibă acela căruia 'i încredințăm creșterea copiilor noștri, educațiunea generațiunilor viitoare.

Este admis astăzi, în mod incontestabil de către toți, că acest întreg scop nu poate fi ajuns de cât în o școală a-nume creată pentru aceasta. Și eată pentru ce :

Întâi, partea educativă nu poate fi dată de cât dacă țin un număr de ani pe viitorii învățători, sub o bună direcțiune, într'o școală. Ca să vă faceți o idee de importanța ce se pune pe aiurea de a face în școală și partea educativă a viitorilor învățători, vă pot spune că în Germania, unde în nici o altă școală nu sunt primite internatele, ele sunt admise pentru școala lor normală—ei numesc aceste școli seminarii;—și în școalele germane, unde internatul nu există alipit lângă

scoala normală chiar, se pune cu toate acestea cea mai mare grijă pentru educațiunea normalistului. Un normalist, în asemenea scoale fără internat, nu poate să locuiască de cât la acele persoane cari îi vor fi indicate de către director, și acolo el este sub o neconținută priveghiere atât din partea directorului cât și a profesorilor.

Mă întind asupra lucrurilor acestea pentru ca să vă pun în pozițiune să judecați dacă dispozițiunile, ce ni se propun prin proiectul de lege, sunt sau nu de natură a ne satisface.

Ce ni se propune, în adevăr, D-lor ?

Proiectul de lege crează, și aceasta după cum cred eu, în mod înțelept, două feluri de scoli normale: unul destinat pentru a prepara învățătorii de la orașe și altul destinat pentru a prepara învățătorii de la țară. În aceste scoli, după proiectul de lege, vor urma un număr de scolari de la început până la sfârșit.

Proiectul însă adaugă :

„Pedagogia și didactica vor forma un curs special, la care să poată asista ca externi și bacalaureații liceelor clasice sau reale și absolvenții unui seminar de gradul II, avînd dreptul să depună examen din aceste obiecte speciale și să primească certificat asupra examenului trecut cu succes.”

Va să zică, pe lângă tinerii cari vor căpăta în scoala normală, atât instrucțiunea generală apropiată, cât și practica pedagogică, cât și creșterea educativă, pot să fie instituitori primari și aceia cari și-au făcut tot învățământul și educațiunea într'un gimnaziu, într'o școală ori-unde.

Singura condiție care crede D. ministru că este necesară pentru a face un bun învățător este ca să asculte un curs de pedagogie și de didactică.

Același lucru se repetează și la art. 283, în privința scoalelor normale de învățători.

Ei bine, D-lor, sistema aceasta nu ține în samă nici unul din cele trei principii cari am zis că trebuie să domnească în organizarea învățământului normal.

Ce creștere educativă voiți D-voastre să dăm unui tânăr care vine din lume, cu ori-ce deprinderi, cu ori-ce moravuri,

și care se înscrie, numai pentru că are atestatul de liceu sau gimnaziu, să asculte ca extern un curs de pedagogie și didactică?

De unde știu eu dacă omul acela are aptitudinea necesară, pentru a-i încredința învățătura copiilor?

De unde știu dacă omul acela are moralitatea necesară, pentru a-i încredința educațiunea lor?

Dar sistemul care vi se propune, nu dă satisfacere nici cerinței de a da viitorului învățător un învățământ apropiat.

Voi să mă explic în privința punctului acesta.

Vă ziceam adineori că este bine se avem două feluri de școli normale:

O școală normală pentru institutori de orașe, și o școală normală pentru învățătorii de la țară; și iată, rațiunile care mă fac să primesc această idee.

Prima rațiune este, că dorește ca învățătorul de la țară să aibă deprinderile țăranului român. Ducându-se la țară el să nu se considere ca nenorocit și să trateze pe consătenii săi ca pe niște inferiori lui, cu dispreț. Ei bine. D-lor, această idee o admite și proiectul de lege. Și în el se zice că, în școlile normale pentru învățători, se vor admite numai fiii de săteni, după cum aceasta există în fapt chiar astăzi. Ceea ce face însă pe de o parte, o strică pe de alta, prin dispozițiunea ce am citat, că ori-ce tânăr care va fi terminat patru clase gimnasiale, ori de unde ar fi el, ori-ce moralitate ar fi avut el, poate să fie primit în școala normală ca extern, să asculte cursul de pedagogie, și după aceea noi să-l considerăm că este bun d'a-l trimite să învețe copiii la țară. Sistem detestabil, D-lor, în contra căruia mă ridic din toate puterile mele.

Dar mai este o altă considerațiune. Eu doresc ca învățătorul de la sat să învețe în școala normală lucrări manuale, să-i dau deprinderea unor mici industrii casnice, pentru ca el să le poată introduce în urmă în comuna unde se va stabili. Eu doresc ca lui să-i dau cunoștințe practice de agricultură, de grădinărie, de pomologie, pentru ca aceste cunos-

cințe să le poată introduce ducându-se la țară. Ei bine, D-lor, toate aceste dorințe rămân nerealisate din momentul ce ne vom opri la sistemul d'a lua băeți cu patru clase gimnasiale, și, numai cu un curs de pedagogie, 'i vom trimite învățători la sate.

Nici al treilea scop care trebuie să'l urmărească școala normală nu este realizat pe deplin prin proiectul ce ni se prezintă. Am zis că în școala normală viitorii învățători trebuie să fie exercitați în profesiunea lor de învățători. Proiectul recunoaște că trebuie să fie o școală de aplicațiune pe lângă școala normală de institutori, însă nu recunoaște necesitatea unei asemenea școale tocmai la școala normală pentru învățători.

Am rămas uimit când am văzut lucrul acesta; pentru că ori-cine s'a ocupat cu asemenea chestiuni, știe că modul de predare în școala rurală, unde unul și același învățător are mai multe clase unite, este mult mai greu de cât în școala urbană.

Va să zică, tocmai pe viitorul învățător rural trebuie să'l exercităm mai cu îngrijire în predarea materiilor, și să'l exercităm în două tipuri de școale, nu numai în școala tip urban care are clase deosebite, ci și în școala de tip rural, unde unul și același învățător învață în același timp copii din deosebite clase.

Eată, D-lor, ceea-ce aveam de zis asupra școalelor normale destinate d'a pregăti corpul profesoral. (Aplause. Mai mulți domni senatori se duc la tribună și felicită pe orator).

(Fiind cinci oare, ședința să rădică, hotărâdu-se continuarea discuțiunei pentru ședința următoare).

Ședința de la 18 Ianuarie 1891.

D. P. Poni. (ocupă tribuna): D-lor senatori, am avut onoarea să vă arăt, în ședința precedentă, că proiectul de lege, care se prezintă deliberărilor D-voastre, nu dă nici o satisfacere cerințelor celor mai imperios reclamate, nici în privința

obligativității instrucțiunii publice, nici în privirea organizării instrucțiunii primare; că, în fine, soluțiunea ce dă scoalelor normale de învățători și institutori este nu numai insuficientă, dar constituie un adevărat pericol pentru stabilirea pe base serioase a învățământului nostru primar.

Pentru a termina cele ce aveam de spus în privința învățământului primar, mi rămâne să vă vorbesc numai de o singură chestiune, și anume de pozițiunea ce se crează prin lege învățătorului, sau institutorului scoalei primare. Legea ce vi se prezintă în discuțiune resolvă această chestiune într'un mod care eu cred că este rău.

Învățătorul, de la intrarea sa în școala normală, pe urmă la intrarea sa în învățământ, apoi în tot cursul activității sale, este pus în mod absolut la discrețiunea revisorului școlar.

Pentru o rațiune, care nu pot să o înțeleg, concursul este înlăturat în primirea școlarilor în școala normală, și revisorul școlar este însărcinat ca să aleagă tinerii de la țară cari îi crede el că sunt buni ca să intre în această școală.

După ce tinerii au terminat școala normală și au trecut examenul, cererea de numire în funcțiunea de învățător se adresează tot către revisorul școlar. Revisorul este obligat să înscrie într'o listă pe acei ce cer o catedră de învățământ primar, să noteze în acea listă certificatul său de școala normală împreună cu nota ce a obținut-o, însă—și aci vă atrag toată atențiunea D-voastre—însă este în drept ca să adauge și „alte observațiuni, ce el este în drept a face în privința „aspiranților“; și în virtutea acestor observațiuni se face în definitiv numirea învățătorilor.

Aspirantul de învățător, tânărul care a absolvit școala normală, poate se fie ori de ce calitate, poate să aibă notele cele mai bune atât la învățătură cât și la conduită; este de ajuns ca revisorul școlar, în lista ce o înaintează ministerului, să facă o observație pe care legea îi dă drept s'o facă, pentru ca acel tânăr să nu poată intra în învățământul public.

Când intră învățătorul sau institutorul—lucrul se petrece tot ast-fel și pentru institutori—când intră învățătorul sau institutorul în învățământ, el intră cu titlul provisoriu. Legea

zice : după trei ani de bună funcționare, bună funcționare constatată tot de către revisor, ministrul poate să numească pe acel învățător definitiv. Odată numit definitiv credeți că pozițiunea lui este asigurată ?

Nu. Pentru un învățător, este de ajuns un raport din nou al revisorului, apreciat de către consiliul permanent de la ministerul instrucțiunii publice, pentru ca acel învățător să fie destituit.

Iată economia legii.

Să ne întrebăm acum, D-lor, cari vor fi consecințele ei ? Nu vă temeți D-voastre că aceste drepturi date revisorilor, de la alegerea tinerilor cari au să intre în scoalele normale, până la alegerea și destituirea învățătorilor, în virtutea observațiilor ce au dreptul să le facă, nu vă temeți, zic, că pot, mai înainte de toate, să devină un mijloc de tentațiune pentru revisor ? Nu vă temeți ca acele alegeri ale normaliştilor, făcute numai din bunul său plac, să nu fie făcute pe adevăratele merite, ci poate după alte considerațiuni cu totul lăaturalnice ? Nu vă temeți D-voastre și de alt pericol mai mare încă de cât acesta ? Admit că toți revisorii vor fi model de onestitate în gestiunea afacerilor cari le sunt încredințate. Dar acel revisor este agentul direct al ministrului. Ministrul poate, fără să dea samă nimănui, să l pună și să l scoată. Ei bine, în asemenea împrejurări, nu vă îngrijiiți D-voastre că poate să fie când-va un ministru însuși care se aibă tentațiunea să prefacă acest corp de 3 000 învățători din țară în alt-ceva de cât învățători ai copiilor ?

O voce: Agenți electorali.

D. P. Poni: Gândiți-vă, D-lor, la moravurile noastre politice înainte de a lua o asemenea măsură. Cred că ne aflăm în fața unui pericol de care, eu vă spun drept, că mă înspăimântez. Voiți D-voastre să ne expunem, de astăzi până mâine, să creăm din aceste trei mii de învățători o armată electorală pusă la discrețiunea ori-cărui ministru ? (Aplause).

Gândiți-vă bine, D-lor, aceasta este o armă care are două tășuri. Astăzi se pot servi unii dintr-o parte, mâine se vor servi cei ce le-au luat locul pe banca ministerială ; și

când veți fi prefăcut pe învățători în agenți electorali... adio școală, adio educațiune, adio învățământ! (Aplause).

Iată observațiunile pe cari m'am crezut dator să le fac ca om de școală, iar nu ca om de partid.

D-lor, am terminat cu aceasta ceea-ce aveam de zis asupra punctelor principale relative la învățământul primar.

Trec acum la învățământul secundar. Partea legii relativă la organizarea gimnasiilor și liceelor noastre, numite clase, rămâne aproape neatinsă.

Prinul lucru, care trebuie să atragă atențiunea noastră în cestiunea învățământului secundar, este următorul: Ce condițiuni se cer pentru ca să se înființeze o școală secundară, un gimnasiu sau liceu?

Nici legea din 1864, nici proiectul ce se prezintă înaintea D-voastre nu atinge această cestiune a condițiunilor ce trebuie să fie îndeplinite ca să se poată înființa o școală secundară. Fără îndoială, D-lor, că mintea sănătoasă ne arată că o școală ca să o poți înființa trebuie să ai înainte de toate mai multe lucruri: întâiu trebuie să ai un local apropiat în care să o instalezi. Dar într-o școală secundară se învață științe, fie științe naturale, fie științe așa numite fizice. Acestea nu se pot învăța, cum se zice, pe d'a rostul; trebuie un material didactic cu ajutorul căruia profesorul să poată învăța pe școlari.

În al treilea loc, D-lor,—vă rog să nu credeți că vă spun o banalitate,—în al treilea loc se cere să ai profesori.

Lucrul vă face să surideți. Bine-voiți însă a mă asculta pentru ca să vă convingeți că este nevoie să înscriem în lege că nu poți înființa o școală fără de profesori.

În al patrulea loc, trebuie ca școala să aibă elevi.

Ei bine, la noi școalele secundare se înființează fără ca nici una din aceste patru condițiuni să fie îndeplinite. Și după lege, și după practica care se urmează la noi, știți care este singura condițiune pentru a se înființa o școală secundară? Este ca Adunarea deputaților, în înțelegere cu ministerul, să treacă o sumă anuală în budgetul Statului și să zică: atâți bani, din aceia cari'dau contribuabilii, să fie întrebuințați

pentru a se face un gimnaziu sau liceu în oraşul *a* sau *b*. Iată singura condiţiune care se cere pentru înfiinţarea unui gimnasiu.

Cestiunea localelor gimnaziale n'o ating, căci o cunoaşteţi; ştiţi că în această privire este o lege specială.

În ceea-ce priveşte materialul didactic, pentru ca să vedeţi cum stăm, duceţi-vă în toate scoalele noastre, afară de câte-va din Bucureşti, şi veţi vedea că ştiinţa se învaţă după catedră, cu creta şi cu buretele. Pretutindeni e o lipsă totală de material didactic.

D-lor, dar cum stăm cu profesorii? Am zis că am să vă spun adevărul fără să'l ascund; căci nu este a lucra în folosul ţării şi al progresului, ascunzând adevărul. Mă voi ţine de cuvânt.

Noi zicem că avem scoli secundare în toate capitalele de judeţ, pe când în realitate noi nu le avem de cât cu numele.

Noi avem astăzi în învăţământul nostru secundar de băeţi,—în gimnaziile clasice, în gimnaziile reale, în licee,—pentru 315 profesori titulari, 228 cari sunt numai suplinitori. Suplinitorii însă sunt numiţi după voia ministrului, fără probe, fără concurs, fie apţi sau nu fie pentru locurile cari le ocupă. 228 suplinitori, repet cifra pentru ca să vă fie bine întipărită.

Aceasta însă nu este numai atât.

Situaţiunea la Aprilie viitor are să se schimbe şi iată pentru ce: O mulţime de profesori din învăţământul secundar rămăsese în funcţiune, de şi aveau 30 ani de serviciu, fiind-că apunamentele ce le primiau ca profesori erau mai mari de cât aceea ce putea primi dacă ar fi trecut sub legea vechiă la pensiu.

De la Aprilie viitor inse se pune în aplicare noua lege a pensiunilor. Este foarte mare probabilitate că de la această dată un mare număr de profesori se vor retrage la pensie şi numărul suplinitorilor are să fie cu mult mai covârşitor peste numărul profesorilor.

Fără a cerceta însă ce va fi atunci, să vedem cum stau lucrurile astăzi.

La Vasluiu avem gimnasiu real exclusiv cu suplinitori;

la Târgu-Jiu numai suplinitori, la Turnu-Măgurele numai suplinitori, la Tulcea numai suplinitori, la Râmnicu-Sărat numai suplinitori, la gimnasiul clasic din Brăila numai suplinitori. Iată, D-lor, vă citéz fapte. Avem scoale, le creăm pe fiecare an, numai sub condițiunea să fie suma trecută în buget, fără a ne preocupa dacă avem sau nu profesori.

Dar să analizăm lucrul și mai departe. Iată câte-va exemple: La Slatina din 9 profesori, 8 sunt suplinitori, unul este profesor titular, și știți care? Profesorul de musică vocală! (ilaritate).

La Tecuci avem trei profesori titulari și 7 suplinitori. Știți cine sunt acei titulari? Profesorul de musică, profesorul de desen și acel de limba română.

La Alexandria avem patru profesori titulari și șase suplinitori, și din cei titulari este unul profesorul de musică și altul cel de desen.

Iată, D-lor, cum stăm; credeți D-voastre că aceasta este o stare tolerabilă?

D. ministru al instrucțiunii publice: Intolerabilă.

D. P. Poni: Credeți că lucrăm în interesul instrucțiunii publice înființând pe fie-care an gimnasii cari există numai cu numele? Să spunem aci adevărul, să nu căutăm a ne amăgi pe noi înșine!

Eu, D-lor; am vizitat multe din aceste gimnasii din dorul de a vedea ce se face în ele; și unii din amicii mei de la universitatea din Iași au făcut, cu ocasiunea examenilor anuale, asemenea vizite la gimnasii.

Din nenorocire, raporturile cari s'au adresat miniștrilor cu aceste ocazii nu au fost publicate după cum se promisese.

Unul dintr'ensele numai a fost publicat de autorul seu, acela al D-lui Virgolici. Cred că el este cunoscut de D. ministru; în el poate vedea ori-cine care este starea deplorabilă în care a găsit D-sa aceste gimnasii, compuse din suplinitori.

Eu însu-mi am o sumă de documente cu cari ași putea să vă illustrez starea actuală a învățământului public. Am, de

exemplu, o colecțiune de compuneri ale scolarilor, din cari se poate vedea in mod lămurit cum stăm cu scoalele secundare.

Nu vă voi vorbi de compuneri de științe, sau alte lucruri mai grele; căci nu voesc să vă răpesc timpul prin prelungirea ziselor mele. In Senat însă fiind mulți oameni de drept, cred că se vor interesa ca să cunoască cum se face învățământul dreptului constituțional in gimnasiile noastre reale.

Iată, am aci o tesă a unui elev din clasa a patra a unui gimnasiu real, notată de profesor cu nota 8.

Iată ce zice :

„Cum se poate distinge puterea guvernativă și cum putem defini puterea legislativă și puterea executivă?”

„Puterea guvernului se distinge de puterea legislativă și de cea executivă. Pentru a se desvolta constituțiunea socială și să se pună in lucrare elementele vieții sociale, puterea guvernativă are două oficii : a se face interpretările verității și a dreptei rațiuni; de aci se naște puterea legislativă, care prin gândiri serioase, sau prin instinct natural, transpune in legea scrisă, legea eternă naturală, venită din necesități și păstrată prin revelațiune.” (Aplause risete).

D. P. Poni: Mă opresc aici. Cred că este de ajuns atata. (Risete).

D. Al. Niculescu : De la ce școală e?

D. P. Poni: Nu sunt delator aici! (Aplause),

Ei bine, D-lor, nu credeți că este ceva de făcut in privința aceasta? Este sau nu un rău in fața căruia ne aflăm?

Inovațiunea care a fost făcută prin legea ce vi se supune este aceea a creațiunei gimnaziilor și liceelor reale. Există o mare confusiune in spirite la noi in privința acestor instituțiuni.

Legea din 1864 înțelegea sub nume de școli reale, „școli cari au de scop de a da învățătura trebuincioasă pentru exercitarea unei arte sau profesiuni.” Așa se exprimă art. 199 din legea din 1864.

În articolele următoare, aceeași lege specifică și mai lămurit ce fel de școli înțelege prin școlile reale. În art. 207 legea enumeră între școlile reale, școlile de agricultură, care hotărăște că vor fi 3 în țară. Prin art. 208 legea prevede, tot sub numele de școale reale, școlile de industrie, cari trebuie să se înființeze în număr de 7: una la București, una la Iași, una la Galați, una la Brăila, una la Ploești, una la Craiova, și una la Turnu-Severin.

Aceste școli trebuiau, după un alt articol, să cuprindă pe lângă învățământul științific și un învățământ practic manual, pe care legea îl arată, anume: lemnăria, ferăria, alămăria și turnătoria.

În sfârșit, tot sub nume de învățământ real, legea înțelegea și școalele de comerț, și arată anume în ce orașe trebuia să se înființeze.

Iată ce înțelegea legea din 1864 prin învățământ real; proiectul care se prezintă în discuțiunea D-voastre cere să se înființeze gimnasii și licee clasice.

D. ministru al cultelor T. Maiorescu: Gimnasii reale.

D. P. Poni: Reale, da, este un *lapsus*.

Autorul proiectului, în expunerea de motive ce însoțește proiectul, ne zice că aceste gimnasii „vor contribui la îndeplinirea unei trebuințe de căpetenie a societății noastre actuale, trebuința de a da aspirărilor unei părți a tinerimei o direcție mai practică și mai independentă, și de a pune o stavilă în contra funcționarismului“.

Conduc de această idee, autorul legii definește, în art. 199, ce vor fi aceste gimnasii și licee reale. Iată cum e redactat acest articol:

„Gimnasiile și liceele reale au scopul de a pregăti tinerimea pentru carierile practice și pentru studiul superior al științelor“.

Școalele ce ni se propun dar ca să se înființeze sub numele de licee și gimnasii reale vor avea acest îndoit scop: 1) ca să prepare pentru carierele practice și 2) se prepare în același timp pentru studiul mai înalt al științelor.

Când înființăm o școală, două lucruri se pot întâmpla : sau acea școală este o creațiune a cugetărei noastre, care nu mai există nicăieri ; o asemenea școală atunci însă nu o creăm prin o definițiune numai. Trebuie să arătăm în toate detaliile modul cum credem să o organizăm.

Al doilea lucru ce se poate întâmpla este ca școala pe care o creăm să eziste unde-va, să funcționeze într-o țară oare-care. Atunci ne aflăm în fața unui model a cărui organizațiune este cunoscută și pe care o putem imita, sau cel puțin adapta, după nevoile și trebuințele noastre.

Ei bine, D-lor, să cercetăm dacă asemenea școale,—cari urmăresc indoitul scop de a prepara în același timp și pentru carierile practice ale vieții, și pentru studiul mai înalt al științelor,—există unde-va.

Mai întâi trebuie să ne înțelegem ce sunt carierile practice ale vieții.

Cuvântul *carieră* este un termen generic ; el înseamnă o activitate îndreptată într-o direcțiune oare-care ; cine-va 'și schimbă cariera de avocat pentru cariera de magistrat, cine-va îmbrățișază cariera militară sau diplomatică, etc.

Cuvântul *carieră* nu ne dă nici o indicațiune precisă asupra scopului care au să-l ajungă aceste școale.

Cari vor fi însă carierele practice ? Vă mărturisesc că trebuie să stăm puțin ca să ne gândim, și se vedem ce înseamnă acest calificativ.

Dacă există cariere practice ar putea fi oare și opusul lor ? adică o carieră nepractică ?

Nu voi face iusă șicane de cuvinte și voi admite că intențiunea legiuitorului a fost ca aceste școale să prepare tinerimea, pe de o parte pentru industrie, comerț și agricultură —aceste trei lucruri înțelegându-se prin cuvintele cariere practice—iar pe de alta pentru studiul mai înalt al științelor.

Când este vorba de școale reale, trebuie să ne îndreptăm privirile către Germania, fiind-că acolo a fost leagănul lor și acolo ele au primit dezvoltarea cea mai mare.

Fără a urma în trecutul lor istoric aceste instituțiuni, le voi lua numai de la 1820, adică din timpul lui *Spieleke*,

care este adevăratul lor organizator sub forma în care ele funcționează și astăzi în Germania.

Fiind-că cestiunea este foarte importantă, am să vă cer voe a face citațiuni. (Aprobări).

Iată, D-lor, ce zice Spielleke despre aceste scoale:

„Gimnasiile clasice și reale sunt stabilimente de ace-
„lași rang, destinate, și unul și altul, de a da o instrucțiune
„generală, care nu diferește de cât prin programele sale“.

În ideea lui Spielleke, vedeți, nu intră de loc tendința de a face ca gimnasiile reale să prepare pentru carierele practice.

„Mi veți zice însă, poate din timpurile lui Spielleke și până acum s'au schimbat lucrurile. Veți vedea că nu. Gimnasiile reale din Prusia au fost reorganizate în 1859 de către Bethman *Holweg*,

D. ministru instrucțiunii: *Holweg*.

D. P. Poni: *Holweg*. D-lor, mi veți da voe să vă citez câte-va pasage din ordonanța acestui ministru, prin care se organizează la 1869 acest învățământ.

„În timp ce gimnasiul atinge scopul său prin studiul
„limbelor, și mai cu seamă prin studiul limbelor clasice ale
„antichității, și în mod secundar prin matematici, scoala reală
„se întoarce mai mult către prezent, adică către limba ma-
„ternă și către limbele străine, la care adaogă științele na-
„turale și fizice; însă fiind-că prezentul nu poate să fie înțe-
„les fără cunoștința trecutului, scoala reală nu va neglijia
„studiul istoriei.“

Ceva mai departe, *Holweg* adaogă această frază asupra căreia vă atrag atențiunea:

„Realisând acest program, se va înlătura eroarea ace-
„lora cari gândesc că scoala reală trebuie să transmită cunoș-
„tințe de o întrebuințare imediată în viață.“

La 1876 a fost promulgată legea învățământului secundar din Saxonia regală. „Mi veți da voe de a vă cita și dispozițiile acestei legi, ca să vedeți dacă ideea ce ni se pune prin proiectul ce discutăm se realizează sau nu în Germania. Voin cita din legea saxonă două articole, ca să le aveți în

față unul cu altul: întâiu, articolul relativ la gimnasiile clasice, și al doilea acel relativ la gimnasiile reale.

Art. 36 din legea saxonă definește gimnasiile clasice în modul următor: „Scopul gimnasiilor este de a prepara tinerimea, în mod formal și material, pentru studiul diverselor cunoștințe, dându-i o instrucțiune generală humanistică, și mai cu seamă vechiu clasică.”

Și articolul 43, definind scopul scoalelor reale, legea saxonă zice: „Scoalele reale de ordinea întâiu,—cari ar corespunde cu liceele noastre reale—ca și gimnasiile, au de scop de a da tinerimei masculine o instrucțiune generală mai înaltă, însă ele bazează această instrucțiune mai cu seamă pe învățământul limbilor moderne, a matematicelor și a științelor naturale.”

O organizație a scoalelor reale și mai nouă de cât aceea din Saxonia regală a fost făcută în Prusia la 1882. Ei bine, scopul scoalelor reale nu a fost schimbat într-o nimică. Mai mult de cât atât.

Organizarea din 1882 a impus scoalelor reale condițiunea de a învăța pe școlarii lor limba latină, pentru ca ei să aibă dreptul de a intra în Universitate.

Iată raționamentul care se face pentru a susține această idee: prezentul, starea actuală pe care scoala reală are să-l explice elevilor săi, nu poate fi înțeles fără cunoștința trecutului. Pentru a învăța însă trecutul, adică istoria, precum și pentru a da o basă sigură studiului gramatical al limbii materne și a limbilor moderne, învățătura limbii latine este indispensabilă. Expun, D-lor, pur și simplu, ceea-ce se face în gimnaziile reale din Germania. Ca să vă faceți o idee de ce însemnează acest învățământ al limbii latine la gimnaziile reale din Germania, vă voi cita faptul următor: Gimnaziile reale din Germania au 9 clase; în toate aceste 9 clase pe săptămână se predă școlarilor 54 ore de limba latină; pentru ca să puteți aprecia ce însemnează aceste 54 ore de limbă latină, vă voi spune că, în liceele noastre clasice, numărul orelor în care se dă, în tot cursul, limba latină este de 22 ore pe săptămână. Acesta este clasicismul nostru și acela

este realismul german. Dacă am adăoga, pe lângă acele 22 ore de limba latină care se dau în liceele noastre, cele 15 ore de limba elenă, ar face 37 ore de clasicism în liceele noastre clasice, pe când gimnasiile reale din Germania au 54 ore pe săptămână de clasicism. Aceasta este starea gimnasiului real din Germania.

Gimnasiul real, astfel organizat, deschide scolarilor sei poarta Universităţii pentru învăţarea ştiinţelor propriu zise şi a unor ramuri din studiile literale, adică le deschide poarta pentru studiul ştiinţelor fizice, matematice şi naturale, precum şi pentru învăţământul filologiei moderne.

Pe lângă aceste gimnasii reale, cari poartă numele de „scoli reale de ordinea întâi” în alte state, mai sunt în organizarea din 1882 prevăzute şi o altă specie decoli reale. Acestea sunt scolile reale numite „scoli reale superioare”. În scolile reale superioare limba latină nu se învaţă, dar scopul de a da o cultură generală tinerimei nu numai nu este părăsit, dar este unicul scop pe care ele ’l urmăresc. Ele ’l urmăresc însă basându-se pe studiul limbelor moderne şi pe studiul ştiinţelor exacte.

Iată, D-lor, lucrul lămurit, şi cred că vă am probat până la ultima evidenţă că gimnasiile reale din Germania, nu urmăresc prepararea copiilor la carierile practice ale vieţii.

Aşa dar, ceea-ce legea noastră înfiinţează n’are cea mai mică analogie cu ceea-ce există în Germania sub numele de gimnasiu real.

În Franţia, D-lor, marele ministru Duruy, a înfiinţat un învăţământ real cu totul de alt gen de cât acela care există în Germania.

Înfiinţarea acestorcoli cunoscute acolo sub numele de *învăţământ special—enseignement secondaire spécial*—datează de la 65. Scopul acestorcoli este earăşi unic; el corespunde primei părţi, primului din scopurile ce ’şi propune ca să le combine împreună proiectul de lege ce ’l avem înaintea noastră.

Duruy, în organizarea acestorcoli, ’şi-a propus de a da cunoştinţele practice necesare pentru ca să poată cine-va să

se aplice apoi la carierile industriale, comerciale și agricole.

„Mi veți da voie, și în privința aceasta, să vă fac citațiuni din documente oficiale, pentru ca convingerea să se facă în mod deplin.

În circulara adresată de către Duruy rectorilor acadelmiilor, când a pus în aplicare legea, zice :

„Veți recomanda profesorilor de a nu uita nici un singur moment că nu este vorba, în școlile speciale, de a „prepara, ca în liceele clasice, oameni cari să facă din specialitățile cele mai înalte ale științei sau ale literelor studiile lor obicinuite, însă industriali, negocianți, agricultori, etc.“

Este evident că, când înființezi școli cari au să prepare la carierele practice ale vieții, aceste cariere fiind multiple, școala ce o înființezi nu poate să fie unică.

Duruy a căutat să dea o soluțiune acestei chestiuni, și el zice :

„Nu am nevoie să adaug că aceste programe nu sunt „obligatoare pentru toate școlile de învățământ special ; căci, „lăsând la o parte unele cursuri, cari vor fi pretutindeni necesare, caracterul fundamental al acestui învățământ va fi „de a varia după nevoile fiecărei localități.“

Pentru a se caracteriza și mai bine opera făcută de către D. Duruy în Franța, voi aminti, pe lângă aceasta, că în școlile de învățământ secundar special create de dânsul s'au introdus lucrări manuale.

„Voiu găsi excelent“, zice el, „că să se deprindă elevii „de a mânui unele instrumente, nu în scop de a învăța un „meșteșug, dar pentru ca mâna lor exercitată să țină un ciocan sau o pilă, gârlăul stolerului, sau dalta strungarului, să fie „gata pentru lucrările uceniciei, precum spiritul lor ar fi „pentru biourou sau laboratoriu.“

Aceste școli există și astăzi în Franța cu scopul lor determinat. Programele lor au fost îmbunătățite, scopul însă a rămas același. Programele lor au fost remaniate la 1881 și la 1886. În decretul de reorganizare al acestor școli de la 1881, citim în art. 3 :

„Conservând un caracter esențialmente practic, învățământul special va cuprinde în stabilimentele publice totalitatea cunoștințelor generale, enumerate la art. 1 din legea de la 1865 (în legea lui Duruy), și indispensabile celor ce voesc să urneze profesiunile industriale, comerciale și agricole; exercițiile de muncă manual vor putea fi instituite prin deciziuni ministeriale în afară de cursurile normale.“

Acest articol a rămas neatins și în ultima organizare a acestor școli de la 1886.

Iată, D-lor, ce există pe aiurea: Două școli deosebite. În Germania, o școală care are de scop de a da tinerimei o cultură generală. Această cultură, în loc însă de a fi basată pe studiul clasicității antice, este basată pe studiul limbilor moderne și pe învățăturile științifice. În Franța, școli care au alt scop: acela de a pregăti pe copil la aplicările nemediate ale vieții.

Ei bine, D-lor, din articolul ce v'am citat, în care se definește școala reală, proiectul vrea să introducă în una și aceeași școală ambele aceste două genuri de învățământ.

Eu declar că acest lucru este imposibil. Germanii nu l-au realizat în timp de două secole. Francesii ați văzut cum l-au realizat. Am stat să gândesc cum, în același timp, ași putea să prepar pe copil la o carieră practică, la o aplicațiune nemediată, și tot odată să-i dau instrucțiunea generală, indispensabilă la învățătura studiilor mai înalte de Universitate, și vă mărturisesc că nu am isbutit să înțeleg cum se va face lucrul acesta. Cred că în fața acestei dificultăți se vor afla și aceia cari, fie în consiliul general, fie în consiliul permanent, mâine, după ce veți vota această lege, vor avea sarcina să organizeze aceste școli și să facă programele lor. În fața acelorași dificultăți se vor afla pe urmă profesorii cari vor fi puși în aceste școli, când se vor întreba ce direcțiune au să dea cursurilor lor, ce direcțiune au să dea învățământului lor.

Încă o dată o repet, ceea-ce voește legea în privința învățământului nostru real este o absolută imposibilitate.

Un alt punct pe care l atinge legea ce este în discu-

țiunea noastră, este acela al sancțiunei ce trebuie să dăm învățăturilor secundare. Prin ce mijloace să ne asigurăm noi că copilul care a urmat învățăturile secundare este apt de a continua învățăturile mai înalte, fie în scoale de aplicațiune, fie în Universitate ?

Cu alte cuvinte, e vorba aci de cestiunea care la noi este cunoscută sub numele de cestiunea bacalaureatului.

Prin proiectul ce ni se prezintă ne aflăm în fața a două opinii diametralmente opuse. D. ministru, în proiectul său, propune ca să adoptăm sistemul întrebuintat în Germania, de a se trece examenul de maturitate la licee chiar. Comitetul delegaților propune ca să adoptăm sistemul francez după care acest examen, această probă, să se treacă la Universitate, d'înaintea profesorilor superiori la cari au să învețe apoi acei scolari. N'am fost lămuriți de către D. raportor, dacă asupra acestui punct, unde este o divergență totală, radicală, absolută, între părerea ministrului și a comitetului delegaților ; dacă, zic, o înțelegere s'a stabilit între ministru și comitet : nu știu dacă D. ministru a renunțat sau nu la sistemul D-sale.

D. Raportor : N'a renunțat.

D. P. Poni : D. raportor mi spune că n'a renunțat. Prin urmare, noi ne aflăm în fața cu ambele sisteme. Îmi veți da voie dar să vorbesc de amândouă și să cercetez cum fiecare dintr'însele este organizat prin proiectul de lege.

Când adoptăm o sistemă, D-lor, nu putem adopta numai un punct dintr'ânsa, ci trebuie ca restul lucrului, pe care este basată acea sistemă, să'l adoptăm în întregime.

În Germania, examenul de maturitate se trece, în adevăr, înaintea gimnasiilor respective, nu însă a tuturilor gimnasiilor. Un gimnasiu, pentru a avea dreptul să treacă examene de maturitate la dânsul, trebuie să fie autorizat special pentru aceasta ; examenul se trece d'înaintea profesorilor clasei celei din urmă, însă în prezența directorului, în prezența comisariului regal, și sub un control din cele mai severe făcut din partea colegiului provincial de învățământ. Fără îndoială că dacă noi adoptăm trecerea examenelor de bacalaureat la licee, atunci trebuie să ne aflăm în aceleași condițiuni de control

cari există și în Germania. Ce este însă un director de gimnasiu în Germania, și ce este un director de liceu la noi? Directorul de gimnasiu din Germania are o putere în gimnaziu mai mare de cât o are ministrul instrucțiunii publice la noi asupra liceelor. El recomandă pe profesorii provisorii; el îi conduce și îi controlează în timpul provisoratului; el le indică materiile ce în fie-care an au să facă cu școlarii; el este, într'un cuvânt, responsabil de întregul mers al gimnasiului.

Nu am nevoie să vă spun că acești directori sunt luați dintre persoanele cele mai însemnate ale învățământului din Germania.

Ce este directoarele de gimnasiu de la noi? Este un impiegat administrativ care, dacă la finele fie-cărei luni a subscris statele de prezență și a trimis acele state la minister, dacă a primit mandatul, l-a încasat și a împărțit apunțamentele colegilor sei; dacă a dat ordine secretarului său ca să înscrie în matricule la Septembrie pe elevii care se prezintă în gimnasiu sau liceu; dacă a invitat pe profesori să înscrie în matricule notele trimestriale sau mensuale, cum era mai înainte, atunci este un funcționar model, care și îndeplinește cu sfințenie îndatoririle sale! (Aplause).

Este analogie, între directoarele nostru de liceu și acela din Germania? Fără îndoială că nu.

Pentru ca să vă puteți face o idee de puțină însemnatate ce se pune pe locul acesta de director în școalele noastre, voi cita un fapt. În Septembrie trecut, directorul de la liceul din Craiova este nevoit să părăsească postul său din liceu din cauza legii cunului; D. Theodor Rosetti, care era atunci ministru al instrucțiunii publice, cere avisul profesorilor de la liceul din Craiova pe care dintre D-lor să numească director.

Știți, D-lor, pe cine a recomandat de director corpul profesoral al liceului din Craiova? A recomandat pe profesorul de caligrafie și desen! (Haritate).

Și eu cred că sistema de a face ca elevul să treacă examenul ultim, care l declară matur de a intra în universi-

tate, este mai bună ca acel examen să fie trecut d'inaintea profesorilor cari 'l cunos, cari 'l-au învățat.

Dar, D-lor, este analogie între gimnasiile germane și liceele noastre? Faceți mai întâi ca liceele noastre să devină ceea-ce sunt gimnasiile germane, și atunci voi primi consecința.

Dar, nu este numai atât : al doilea privilegiator al examenelor de maturitate este comisarul regal. Deși regulamentele variază în deosebite state din Germania, dar în regulă generală comisarul regal trebuie să inspecteze tot învățământul din fie-care gimnasiu cel puțin de două ori pe an ; și în aceste inspecțiuni se are în de aproape în vedere atât starea studiilor, cât și modul cum se predă fie-care materie ; se examinează gradul de progres general al școlii, precum și gradul de progres ce a făcut fie-care profesor în fie-care clasă.

Puterile comisarului regal sunt mai mari de cât ale directorului ; el poate propune pentru un gimnasiu un lucru care este teribil, ucigător pentru acel gimnasiu, poate propune de a 'i se retrage dreptul de a se da examene de maturitate când se convinge că copiii nu sunt bine preparați într'insul.

Comisarii regali, nu numai prin atribuțiunile ce 'le dau legile și regulamentele, au puterile acestea mari, ci și prin valoarea lor personală. Oameni preparați în special pentru funcțiunea ce exercită, în posesiune completă a tuturor cunoștințelor ce se predau într'un gimnaziu, în cunoștință perfectă a metodelor didactice, ei sunt adevărați povățuitori ai profesorilor, adică conducătorii instrucțiunii publice în Germania.

Ei bine, D-lor, nici aceste două garanții nu ajung legiuitorului german în privința examenului de maturitate. Examenul de maturitate în Germania se face mai cu samă din compuneri scrise, cari variază de la 5 la 6.

Când s'a găsit că compunerile școlarului au fost făcute bine, comisiunea, de acord cu directorul și de acord cu comisarul regal, îl trece fără examen oral.

Totuși, acele compuneri sunt trimise la comisiunea provincială, care le cercetează din nou ; și dacă compunerile se găsesc slabe, atunci, sau examenul se declară nul, sau se dă

avertisment gimnaziului, sau i se retrage dreptul de a trece examenul de maturitate.

Iată sistema.

D-voastre adoptați o parte dintr'insa numai.

Mă întreb însă, când veți da D-voastre tuturilor liceelor noastre dreptul de a trece examenul de bacalaureat, ce va fi atunci pentru învățământul nostru secundar? (Aplause).

Mă inspăimântez, D-lor, de acest lucru!

Vin la sistema comitetului delegaților. Și sistema comitetului de delegați este iarăși numai o parte din sistema francesă. Așa, ea nu atinge mai cu samă îmbunătățirile ce s'au adus acestei sisteme în ultimii ani. Știu însă că raportul și lucrarea comisiei erau făcute anterior regulamentelor cari au modificat bacalaureatul frances în anul trecut, în cât, în privința aceasta, fără îndoială că nu'i voi face nici o imputare. Probabil că comitetul delegaților în cunoștință cu aceste lucrări, dacă se va adopta sistema sa, va căta ca să introducă îmbunătățirile adoptate și în Franția.

D-lor, pentru a termina cu învățământul secundar, ași avea ca să vă expun soluțiunea ce a dat-o atât comitetul delegaților pe de o parte, cât și D. ministru pe altă parte, în privirea numirii corpului didactic din învățământul secundar. Și aci este o divergență de opinii între soluțiunea propusă de comitetul delegaților. Nu știu într-un cât acordul a fost făcut. D. raportor nu ne-a lămurit nici în această privință.

Este regretabil că noi nu știm asupra căror puncte s'a făcut sau un acord, căci nu știm cum trebuie să ne îndreptăm discuțiunea noastră, nu știm ce avem să discutăm. Suntem nevoiți ast-fel să discutăm ambele sisteme. Și înțelegeți că în modul acesta discuțiunea merge până la nesfârșit.

În resumat, D. ministru propune ca aspiranții la o catedră secundară să treacă un examen de mai multe materii, cari constituie o specialitate. În urma aceluia examen se eliberează tânărului ce l'a trecut un brevet, și pe baza aceluia brevet ministrul numește la locul vacant.

În principiu, și eu sunt în contra concursurilor individuale. Cred că concursurile individuale nu dau rezultate bune.

Este o mare dificultate de a trece concursuri pentru fie-care catedră sub un juriu special ; este o pierdere de timp colosală. In locul acestor brevete însă, pe cari le propune proiectul de lege, cred că un examen in urma căruia toți candidații ce se prezintă ar fi supuși la o clasificare, ar fi preferabil. Când am avea clasificarea făcută, atunci cel întâi eșit ar avea dreptul ca să-și aleagă catedra vacantă care 'i convine mai bine. Al doilea ar veni la rândul său ca să aleagă catedra ce a mai rămas vacantă, și așa mai departe. Am face, D-lor ceea-ce se face la armată, unde primii eșiți din o școală militară aleg locurile cari sunt vacante in cutare sau cutare armă, fie-care după aptitudinile sale, după interesele sale.

Sistemul mi s'ar părea mai drept. Acest sistem a fost dezvoltat cu toată îngrijirea in legea D-lui Sturdza. Cu oare-cari modificări de detaliu, cari au fost semnalate la timp, cu ocasiunea discuțiunei făcute asupra acestei legi, cred că el ar fi preferabil sistemului brevetelor.

Este un alt punct asupra căruia, drept se vă spun, nu m'am putut lumina. Cari sunt motivele cari au determinat pe autorul legii ce se prezintă inaintea D-voastre să ceară ca comisiunile, care au să examineze pe doritorii de a obține brevete, se fie mixte ? In adevăr, acele comisii se compun in același timp din profesori de științe și profesori de litere, și profesorii de științe cu cei de litere, in mod obligatoriu, trebuie să examineze pe toți candidații.

Ei bine, mă intreb : un profesor de chimie ca mine, care, mărturisesc, am uitat limba greacă, ce rost o se am eu ca să examinez un candidat la profesoratul de limba greacă ? Sau un profesor de limba greacă ori latină de la universitate, care va fi in comisiune, cu ce competență va examina pe tinerii cari se prezintă să obțină un brevet de matematică, de fizică sau de chimie ? Vă mărturisesc că rațiunea acestei dispozițiuni n'am putut-o pricepe.

Voci : Suspendați ședința.

D președinte, general I. Em. Florescu : Suspend ședința pentru 10 minute.

— Ședința se suspendă.

— Ședința se redeschide la orele 4 și jum.

— *D. președinte, general I. Em. Florescu*, ocupă fotoliul președinției.

D. P. Poni: D-lor, voi fi scurt asupra observațiilor ce am de făcut în privirea învățământului superior. Voi semnaliza numai, fără a le desvolta pe larg, lacunele cari cred că există în proiect, și a căror împlinire ar fi necesară unei bune organizațiuni a învățământului nostru superior.

Prima lacună, care cred că este în proiect, este aceea că universitățile nu sunt recunoscute de către lege ca persoană juridică, capabilă de a poseda și de a administra bunuri. Universitățile represintă cultura superioară a unui popor, cred că este de datoria Statului ca să permită tuturor persoanelor de bună-voință ca să conlucreze cu banul lor, cu averea lor, la fondarea acestei culturi superioare și la progresul ei. Ast-fel se petrec lucrurile în alte țări. Universitățile, recunoscute ca persoană juridică, pot să primească donațiuni, pot din acele donațiuni să înființeze cutare sau cutare catedră; pot din acele donațiuni să dea o dezvoltare unui sau altui studiu, câte o dată dupe voința donatorului, alte-ori după voința universității, în tot-d'a-una însă în profitul culturai superioare a unui popor. Este, D-lor, o cestiune care se impune și din punctul de vedere mai înalt, al dezvoltării libere a cugetării omenesti, ca învățământul superior să-și poată avea propriile sale resurse. În fapt, Universitatea de București cred că are deja o mică donațiune și mă mir cum proiectul de lege n'a recunoscut posibilitatea învățământului nostru superior de a putea primi și administra asemenea donațiuni.

Iată acum o altă lacună în organizarea învățământului nostru superior, pe care mă simt dator să o semnaliez. Învățământul superior se face prin 3 mijloace: 1-în prin lecțiuni după catedră, sau cursuri propriu zise; al doilea prin lucrări practice relative la fie-care din științele numite experimentale.

Aceste două mijloace de învățământ sunt recunoscute în lege. Ași avea observațiuni de făcut asupra redacțiunei art.

relativ la laboratoriiile științifice și la așa numitele institute, dar nu intru în detalii. Recunosc că aceste două mijloace de a da învățământul superior sunt recunoscute de lege.

Afară de aceste două mijloace însă mai este un al 3-lea, care ași fi dorit să fie prevăzut în lege, acela care 'l numim noi învățământul prin conferințe, acela care în Germania este numit învățământul seminarial universitar, care lipsește în organismul învățământului nostru superior, ast-fel cum ni se presintă.

Afară de aceste lacune, cari le semnalez în treacăt, este o altă cestiune care cred că trebuie să ne atragă atențiunea noastră. Această cestiune este cea a regulamentelor relative la trecerea examenelor în virtutea cărora se conferă titluri academice.

Sunt două genuri de universități în Europa: unele, ca cele din Germania, sunt absolut libere să dea titlurile lor academice după voința lor și după regulamentele ce și le fac fie-care în parte; dar, ca consecință a acestei libertăți, Statul nu conferă nici un drept celui ce posedă asemenea titluri. Statul german, diferitele state din imperiu nu conferă doctorilor, fie în filosofie, fie în drept, fie în medicină, nici un drept în stat. Poate să fie cine-va doctor în medicină, spre exemplu, de la ori-ce universitate; el nu poate să exercite medicina. Pentru ca să facă aceasta, trebuie să treacă ceea ce se numește un *examen de Stat*, care constă în o serie de probe la cari este supus acela ce voește să exerciteze o profesie corespunzătoare gradelor academice.

La noi lucrul nu se petrece ast-fel. În organismul nostru al instrucțiunii, imitând sistemul francez, diplomele ce le dau universitățile conferă drepturi în Stat. Licențiatul în drept poate să fie numit magistrat; doctorul în medicină, îndată ce 'și are diploma, poate ca să profeseze medicina, și așa mai departe.

Este evident că, din moment ce un titlu academic dă un drept, Statul are datoria să controleze modul cum se dau acele titluri, și să 'l facă să fie serios și uniform. De aici urmează că modalitatea trecerii examenelor trebuie să fie ace-

eași la ambele noastre universități. Alt-fel, n'am mai avea egalitate în cunoștințe a celor cari au, în virtutea titlurilor lor, un drept.

Ca să lămuresc și mai bine ideea mea, vă voi cita un fapt, căci vedeți că neconținut pe fapte mă bazez. Facultatea de litere din București s'a organizat, în privirea trecerei examenelor studenților săi și în privirea dărei titlurilor de licențiat, aproape în același mod ca și universitățile din Germania. Studentul, la finele fie-cărui an, trece un examen privat cu profesorul al cărui curs a ascultat. Adese-ori acest examen e mai puțin chiar de cât un colloquium german,—lucrul 'l țin de la colegii mei de aici;—el constă din olucrare scrisă, pe care studentul o face acasă. După ce studentul a frecventat facultatea trei ani, în cari a fost supus numai la aceste probe, el face o teză. Dacă teza se consideră de juriu ca bună, fără un alt examen, el capătă titlul academic de licențiat.

Dincolo, la Iași, lucrurile se petrec cu totul în alt mod. Studentul, asupra fie-cărei materii și în fie-care an, trebuie să dea un examen înaintea unei comisiuni, examen public. La terminarea școlarității sale, el trebuie să-treacă un examen general de licență, examen care are două părți: una scrisă și una orală.

Ei bine, d-lor, licențiatul din București se bucură în Statul român de aceleași drepturi ca și licențiatul din facultatea din Iași, de și ambele titluri au fost căpătate în urma unor probe cu totul deosebite.

Este indispensabil dar de a prevedea în lege că modalitatea trecerei examenului pentru obținerea titlurilor academice, ce conferă drepturi în Stat, să fie uniformă; că la aceleași probe trebuie să fie supuși toți cei ce doresc să aibă aceleași titluri.

O altă împrejurare care mă face se insist asupra acestei cestiuni este următoarea: modalitatea trecerei examenelor în ambele universități fiind diferită, unui student care a început studiile în o universitate nu'i este cu puțință să treacă în cea-laltă pentru a le continua, dacă împrejurările 'l silesc să facă aceasta.

Un student din București voind să se strămute la Iași, sau din contră, unul din Iași fiind nevoit să-și continue studiile la București, trebuie să înceapă studiile din capăt, căci nu i se ține în seamă nici anii făcuți, nici examenele trecute, ca și cum am fi în altă țară.

O ultimă cestiune asupra căreia doresc să vă atrag atențiunea în privirea universităților, este aceea a modului numirii profesorilor.

Proiectul propune ca profesorii să fie numiți de ministru în urma recomandării facultății respective. O catedră devine vacantă într-o facultate, aceasta are dreptul să prezinte ministrului pe viitorul profesor.

Comitetul delegaților printr'un articol introduce concursul, prin articolul următor însă lasă posibilitatea facultății ca, în timpul când este publicat concursul, ea să prezinte ministrului iarăși un candidat care, dacă va fi agreat, va fi numit profesor fără concurs.

D-lor, când am venit aici d'inaintea d-voastre, 'mi-am luat față cu mine angajamentul ca să spun deplina mea cugetare, fără menajamente, fie pentru ori-cine ar fi.

Eu însu'mi sunt profesor universitar, profesor într-o facultate. Ei bine, D-lor, cred că ați face serviciul cel mai rău instrucțiunii noastre superioare când ați lăsa numirea profesorilor la alegerea facultăților respective. (Aplause).

Nu cred că este necesar să insist mai mult asupra acestei declarațiuni.

Alături cu universitățile există, tot în învățămîntul universitar, scoalele normale superioare, destinate de a forma profesori secundari. Aceste scoale normale, prevăzute în legea din 1864, mult timp au rămas neînființate; ele au fost mai pe urmă fondate, însă pe baze cu totul altele de cât acele cuprinse în lege. Cercetînd proiectul în privirea acestor scoale, găsesc în el un lucru straniu, care nu l pot explica de cât prin o scăpare din vedere. De aceea, înainte de a-l atinge, ași dori să știu dacă nu este în realitate o scăpare din vedere în proiectul prezentat de guvern.

După proiect, scoalele normale superioare vor trebui să

facă ceea-ce prescrie art. 327 din legea din 1864, de și s'a recunoscut de toată lumea că este imposibil de a se face, de și nu s'a făcut aceasta nici o-dată.

Iată ce zice articolul acesta, in dreptul căruia găsesc cuvântul: „nemodificat“

„Art. 327. Studiile anului întâi sunt o revisuire apro-
„fundată a învățăturilor de liceu.“

„In anul al doilea se va da acestor învățături mai multă
„desvoltare, și se vor perfecționa elevii in cunoștințe de tot
„felul.

„Elevii vor urma tot o-dată in acești doi ani cursul fa-
„cultăței respective.

„In al treilea an, elevii se consideră ca viitori profesori și
„li se specialisă studiul după învățământul la care ei sedestină.“

Aceasta voiți să se facă in scoalele normale? Sau este o greșală de tipar?

D. Raportor: Noi am modificat acest articol.

D. P. Poni. Dar proiectul guvernului așa era?

D. Raportor: Da.

D. P. Poni: D-lor, cred că, voind a face asemenea scoale normale, este a nu înțelege nici natura lor, nici misiunea lor, și apoi ele nu pot fi realizate. Proiectul comitetului delegaților a transeris in lege aproape ceea-ce există astăzi. Studenții scoalei urmează in universitate cursurile fa-
cultăței respective. Pe lângă aceasta ei sunt exercitați in
scoală, prin conferințe speciale, asupra materiilor ce fac, sau
prin lucrări practice de laborator, când se destină la studiul
științelor. Această organizare a început deja a da rezultate
bune, și cred că va da in viitor și mai bune dacă se va
completa.

Acestea erau scurtele observațiuni ce voiam să fac a-
supra învățământului superior.

Trec acum la învățământul privat. N'am nevoie, D-lor, să
vă descriu starea in care se află învățământul privat in țeară la
noi. El este o adevărată calamitate pentru tinerimea noastră.
(Aplause). Ori-cine din lume poate să vină să deschidă o scoală
privată, fără controlul nimănui, fără ca nimeni să se asigure

mai întîiu că omul acela este apt de a da creștere copiilor noștri!...

D. Urechiă, care este lângă mine, 'mi face observație că aceasta este în Constituțiune...

D. V. Al. Urechiă: Evident, este în constituțiune înscrisă această libertate.

D. P. Poni: Am Constituțiunea aici. Art. 23 zice: „Învățămîntul este liber. Libertatea învățămîntului este garantată intru cât exercițiul ei nu ar atinge bunele moravuri, sau ordinea publică. Represiunea delictelor este regulată numai prin lege.”

Va să zică, D-lor, constituțiunea ne impune să facem o lege prin care să se reguleze învățămîntul privat și prin care să arătăm cum se vor reprima abuserile din acel învățămînt.

Acea lege o așteptăm și acum. Capitolul relativ la învățămîntul privat rămîne neatins: guvernul nu l-a modificat. D. Urechiă a venit cu un proiect propriu al său, însă lucrarea d-sale n'a fost adoptată nici de guvern, nici de comitet.

Regularea învățămîntului privat se impune, și iată pentru ce: în starea actuală, nefiind nimic regulat prin lege, fiecare ministru aplică principiul libertății învățămîntului așa cum îl înțelege. Dacă ministrul e prea liberal în materia aceasta, atunci membrii învățămîntului privat pot face tot ce le place, fie chiar abuserile cele mai revoltătoare. Vine însă alt ministru mai sever, care, înspăimîntat de gradul până la care a ajuns răul, îndată cade în excesul contrar și ia măsuri cari tind la desființarea întregului învățămînt privat!...

Ne vom întreba însă: oare Statul nu are nevoie, nu are datoria chiar, să facă ca învățămîntul privat să corespundă adevăratei sale misiuni? Oare Statul n'ar putea să găsească un ajutor pentru cultura poporului în acest învățămînt, dacă el ar fi bine organizat? Răspunsul nu poate să fie de cît afirmativ; și iată pentru ce cred că ni se impune datoria să facem cît mai curînd o lege prin care, pe de o parte să se garanteze buna creștere și buna instrucțiune a copiilor în acest învățămînt, și în acelaș timp, după cum am zis, Statul să găsească întrînsul un ajutor pentru cultura și educațiunea copiilor noștri! (Aplause).

D-lor, v'am promis că voi fi scurt. Nu voiu mai adăoga nimic asupra acestui punct; voiu trece la ultima parte despre care 'mi-am propus să vorbesc, la administrația centrală a instrucțiunei publice.

Infintăm scoli, de la scoala primară până la universitate. Care însă are să fie autoritatea care va avea misiunea să controleze și să conducă acest complex de instituțiuni pe cere 'l creăm?

Legea din 1864, prin proiectul ce vi se presintă, rămâne, în privința administrațiunei centrale, nemodificată.

Se vedem dar ce zice această lege, să vedem dacă dispozițiunile sale sunt bune, dacă organele, căroră a incredințat ea administrațiunea instrucțiunei publice, au dat roade bune sau nu, în timp de 26 ani de funcționare. În modul acesta ne vom putea lumina dacă ele merită sau nu să rămână neschimbate.

„Ministrul este autoritatea superioară a instrucțiunei publice“, după art. 9 din lege.

Nimic de zis!

„Art. 10 al legeri adaogă însă:

„Ministrul exercită autoritatea sa prin mijlocirea consiliului permanent de instrucțiune“.

Nu 'mi place să șicaneze asupra vorbelor, dar veți fi observat modul ciudat de redacțiune al acestui articol, după care ministrul exercită autoritatea sa prin mijlocirea consiliului, adecă ministrul hotărește și consiliul permanent execută. (Risete).

Dar lăsăm lucrul acesta la o parte.

Art. 14 precisează și mai bine rolul pe care consiliul permanent 'l are în organizația administrațiunei centrale.

„Art. 14. Consiliul va fi consultat sub clausă de nulitate, însă sub reserva dreptului de veto al ministrului, asupra tuturilor cestiuilor relative la administrațiunea și direcțiunea instrucțiunei publice și private.

„Toate decisiunile ministrului trecute prin consiliu, conform dispozițiunei de mai sus, vor purta formula: auzind pe consiliul permanent al instrucțiunei.“

Resultă dar, D-lor, clar că nici o dispozițiune ministrul nu o poate lua în administrațiunea sa fără ca aceea dispozițiune să fi fost deliberată în consiliul permanent al instrucțiunii și fără ca decisiunea ministrului să poarte formula: auzind pe consiliul permanent de instrucțiune“.

Ori-ce rezoluțiune, cât de neinsemnată ar fi ea, trebuie să treacă prin această filieră.

Dar rolul consiliului permanent nu se mărginește numai în a delibera asupra tutulor decisiunilor ce trebuie să ia ministrul, fie mari, fie mici; el mai are încă alte însărcinări: consiliul trebuie să se pronunțe asupra direcțiunii instrucțiunii publice; el trebuie se prepare și să propună regulamentele de administrațiune, el trebuie să studieze defectele, să arăte relele, să propună mijloacele de îndreptare; el trebuie să revizuiască și să aprobe cărțile didactice, el trebuie să prepare programele școlare.

D-lor, este un adevăr elementar; când ceri de la cineva prea mult, nu capeti nimic. Acest adevăr a fost justificat în totul de către consiliul permanent al instrucțiunii în tot timpul funcționării sale. (Rîsete, aplause).

Modul cum este recrutat consiliul permanent contribuie în mare parte la această imposibilitate în care el este pus de a lucra. Compus din persoane cari fie-cari și au ocupațiunile lor, cari poate câte odată sunt supra-încărcate de asemenea ocupațiuni, membrii acestui consiliu nu pot să dea, pentru facerea lucrărilor ce le sunt încredințate, de cât câte două mut trei ore pe zi, și aceasta de trei ori pe săptămână.

Acest timp nu ajunge nici pentru rezolvirea hărțiilor curente.

Un ministru mărturisea, într'un act oficial prezentat Corpurilor legiuitoare, că o hârtie ca să fie rezolvată în ministerul instrucțiunii publice i trebuie două luni de zile.

Nu ozie eu aceasta; a zis'o un ministru al instrucțiunii publice, care lucra și era în cunoștință de cele ce se petrec.

În fața acestor dificultăți de a rezolvi cesțiunile curente de administrație, fie-care ministru, după temperamentul său, a găsit mijloace deosebite de a înlătura legea.

Se zice că D. general Tell fiind ministru al instrucțiunii publice, când avea să resolvească o cestiune oare-care, deschidea ușa consiliului și întreba pe consilieri: v'am ascultat, v'am auzit: trecea apoi în cabinetul său și începea rezoluțiunea ce avea să dea cu vorba sacramentală: "auzind pe consiliul permanent al instrucțiunii". Alți miniștri, de alt temperament, au căutat alte mijloace de a înlătura dificultatea. S'au încheiat procese-verbale generale, în cari consiliul permanent autorisa pe ministru să facă cutare sau cutare lucrări, fără ca să 'l mai asculte. Lucrul, a fost mărturisit iarăși de către un ministru înaintea Corpurilor legiuitoare.

Voci: Spune care.

D. P. Poni: D. Sturdza. Dar acest lucru se petrece în mod curent în minister, după informațiunile ce am, și până astăzi.

Este evident că consiliul permanent, îngreuiat cu sarcina de a rezolva toate cestiunile relative la administrație, de a da o soluțiune fie-căreia din hărțile ce intră în minister, este pus în imposibilitate de a-și îndeplini celelalte îndatoriri, cu mult mai importante, pe care i le mai impune legea.

Așa, art. 18 combinat cu art. 53 impune consiliului însemnata sarcină de a examina și a aproba cărțile didactice. Această examinare nu știu dacă se face în consiliu, dar lucrul ce vă pot afirma este că cărțile didactice, sau cel puțin mare parte dintr'insele, cari poartă stampila „aprobată de consiliul permanent,” sunt o adevărată calamitate pentru instrucțiunea noastră. (Aplause).

D. Maiorescu, în 1874, în primul seu minister, a călcat legea în privința aceasta în mod flagrant. Il felicit pentru această călcare de lege, și eu, trebuie să vă mărturisesc, am fost unulul D-sale colaborator. D-sa a luat această atribuțiune de la consiliul permanent, în contra dispozițiilor art. 18 și 53, și a înființat două mari comisii examinatoare a cărților didactice, una la Iași, din care făceam și eu parte, și alta în București.

Îndată după eșirea din minister a D-lui Maiorescu, cel

d'antăiu act al succesorului său a fost desființarea acestor comisiuni și *respectarea legii*.

Eu, care cunoșteam acest fapt, când am văzut că D-l Maioreescu reformează legea instrucțiunii, credeam că va aduce prin noua lege o schimbare a stărei actuale. Nu știu cari sunt motivele ce l-au determinat să lase lucrul tot astfel cum era.

O altă atribuțiune a consiliului permanent este aceea de a elabora regulamentele de administrațiune publică relative la școli.

Nu știu dacă asemenea regulamente se elaborează, ori s'au elaborat veri-o dată de consiliu; însă vă pot asigura că cunosc foarte numeroase cazuri în cari aceste regulamente au fost elaborate, nu numai în afară de consiliul permanent, ci chiar fără știerea lui. Voiu cita un fapt. Mai anul trecut se face un regulament relativ la învățământul primar, în care se schimbă, din cap până în temelie, organizarea învățământului nostru primar. Clasa I primară se împarte în două secțiuni, astfel în cât se formează învățământul primar urban de cinci ani. Dar fiind-că școala primară nu avea prin buget cinci institutori, autorul regulamentului imaginează că de oare-ce un institutor are să dea lecțiuni la cele două secțiuni, unii copii să vină să învețe dimineata, iar alții după amiazi. Și aceasta în clasa I primară, unde copilul nu poate învăța acasă, nu poate învăța de cât ceea-ce învață cu profesorul său.

Ei bine, m'am adresat la membrii consiliului permanent și i-am întrebat: cum ați aprobat D-voastre un asemenea regulament? „Eram în vacanță,” mi s'a răspuns.

Regulamentul trebuia să se aplice la 1 Septembrie. Pentru aceasta el trebuia să treacă prin consiliul de miniștri, să se aprobe de Rege. S'a pus dar pe ele formula, *avuzînd pe consiliul permanent*, acest consiliu permanent fiind în vacanță!

Consiliul permanent mai are o atribuțiune, aceea de a prepara programele învățământului secundar și primar. Această prescripțiune a legii iar nu se aplică. Programele acestea trebuie să fie preparate, după art. 20 din lege, cu oare-

cari formalități. Consiliul permanent trebuie să întrebe opinia consiliilor școlare; aceste opinii ale consiliilor școlare trebuie să serve de bază, pentru formarea programelor de către consiliu, și programele astfel formate, însoțite și de observațiile consiliilor școlare, trebuie să fie prezentate consiliului general spre deliberare. Am fost de multe ori membru în consiliul general de instrucțiune, și vă pot afirma că acest articol nici-o-dată nu l-am văzut aplicat. Faptul se petrece de ordin în mod următor: Membrii consiliului permanent vin din vacanțe între 25 și 30 August. Consiliul general are să se întrunească la 1 Septembrie. Atunci fie-care se întreabă: ce avem de dat de lucru consiliului general? Se imaginează atunci în grabă un proiect de programă care se dă în deliberarea consiliului general, pentru ca să zică că s'a făcut ceva. Alte dați însă lucrul se petrece într'un mod, dacă se poate, și mai grav de cât atât. Așa s'a întâmplat toamna trecută. Se elaborează, afară din minister—nu știu de cine—o programă pentru învățământul primar urban. Programă se trimite, la 30 August, de ministru la consiliul permanent ca s'o aprobe, pe când el însuși trebuie să o elaboreze. Consiliul permanent se hotărăște în fine să zică ministrului: „ceea-ce ați pus în programă e prea, prea! nu pot s'o aprob“. El vine dar înaintea consiliului general în divergență cu ministrul seu și ne declară că își rezervă opiniunile sale asupra programei, care, după lege, el trebuie să o elaboreze, să o prezenteze și să o susțină.

Iată situația. Credeți d-voastre că ea mai poate merge? Credeți că e bine ceea-ce se face și cum se lucrează? Dacă nu credeți aceasta, atunci conveniți că lucrul trebuie schimbat. (Aplause).

D-lor, al doilea organ, însărcinat de lege ca să dea direcțiunea instrucțiunii noastre publice, este consiliul general al instrucțiunii.

Acest consiliu a fost discutat cu multă viociune. Atacat de unii, el a fost apărat de către alții. Imputarea gravă, care i-a fost făcută, este că nu a produs rezultatele la cari se aștepta legiuitorul de la dânsul.

Să cercetăm, d-lor, cari sunt cauzele pentru cari consiliul general n'a putut să dea roadele cari se aşteptau de la dânsul. Aceste cauze sunt : 1-iu, nedefinirea într'un mod precis, clar, a atribuţiunilor sale, şi al 2-lea, compoziţiunea acestui consiliu.

Consiliul general este compus din profesori de toate gradele de învăţământ. Într'insul găsim de la institutorul primar, de la maestrul de caligrafie şi desen, de muzică, până la profesorul de liceu şi de universitate, şi aceşti din urmă putând fi luaţi din toate facultăţile, fie de la medicină, fie de la drept, fie de la ştiinţe sau litere ; până în fine, la membrii ai înaltei curţi de casaţiune. După cum vedeţi, el este compus din un complex de oameni, cari nici prin ocupaţiunile lor zilnice, nici prin raporturile cari le pot avea între dânsii, nu pot să aibă a acţiune comună, nu pot să ajungă la o soluţiune asupra cestiunilor despre cari au să se ocupe. Ce opinie voiţi d-voastre ca să aibă un institutor primar, sau un eminent musicant, sau pictor, care însă nu s'a ocupat nici o-dată cu studiul limbii latine sau elene, asupra acestor două limbi în programa unui gimnaziu sau liceu clasic ? Ce opinie voiţi să aibă un jurisconsult eminent, care şi-a petrecut viaţa sa în meditaţiuni asupra pandectelor, în privirea cestiunilor celor mai detaliate a programelor scoalelor primare ? Este evident că compoziţiunea consiliului general face că, în totalitatea sa, el este necompetinte de a rezolva cestiunile care-i sunt aduse. Ce soluţiune să dăm, cum să îndreptăm acest rău ?

Soluţiunea care mi s'ar părea că este cea mai bună este aceea de a crea un consiliu general, împărţit în trei secţiuni, compusă fie-care din oameni competenţi, pentru fie-care grad de învăţământ.

Aceste secţiuni ar fi : 1) Secţiunea învăţământului primar ; 2) Secţiunea învăţământului secundar, şi 3) Secţiunea învăţământului superior. Fie-care din aceste secţiuni ar avea un număr mic de membri ; căci adunările mari nu fac treabă.

În secţiunea învăţământului primar aş pune bărbaţi cari să priceapă organisarea scoalelor primare ; mai întâiu,

învățători și institutori, apoi un număr mai mare de profesori ai scoalelor normale cari au menirea de a da adevărata direcțiune a instrucțiunii primare. Ca să fac, în fine, ca lucrarea acestora să fie luminată și însuflețită de ideile generale cari trebuie să predominescă în instrucțiunea și educațiunea copiilor, ași adăoga pe lângă dînșii pe profesorii de pedagogie de la ambele universități. O asemenea secțiune ar putea lucra în cunoștință de cauză. Atribuțiile sale ar trebui să fie bine definite. Ea ar trebui să facă programele învățămîntului primar; ea ar trebui să elaboreze instrucțiunile necesare la aplicarea acestor programe, să definească scopul fiecărui studiu, să indice metoadele de învățămînt.

În sfîrșit, ea ar avea să fie consultată asupra regulamentelor. Într'un cuvînt, ea ar deveni consiliul care ar lumina pe ministru în întreaga organizare a învățămîntului primar.

Ceea-ce am zis pentru partea aceasta, aplicați-o și pentru învățămîntul secundar și pentru învățămîntul superior. Prin urmare, același sistem l-ași întrebuița și pentru învățămîntul seundar și pentru învățămîntul superior.

În unele cestiuni excepționale, cum cestiunile de organizare generală, de nouă creațiuni, atunci s'ar putea întruni tustrele aceste secțiuni, și ar delibera asupra acestor cestiuni de un ordin general.

Iată, D-lor, în puține cuvinte, care ar fi vederea mea asupra organizărei, fie a administrației, fie a autorității însărcinate cu direcțiunea generală ce trebuie să dăm instrucțiunei noastre. (Aplause prelungite).

Înainte de a termina, D-lor, dați-mi voe să cercetez care este concluziunea ce trebuie să trag din zisele mele?

Am aratat că proiectul de lege nu ne dă satisfacțiune în nici una din cele mai mari nevoi simțite în instrucțiunea noastră; am arătat că unele din soluțiunile pe cari le dă nu pot să fie în interesul învățămîntului nostru.

Ce să facem dar cu legea pe care o avem d'înainte?

Sunt două lucruri de făcut: sau să respingem luarea în considerare, sau să căutăm să amendăm proiectul de lege.

Această lucrare de amendare, D-lor, m'am încercat s'o

fac, și mulți din colegii mei, cari știau ce lucrez, începuseră a mă rîde, zicîndu-mi că o să viu cu două sute de amendamente înaintea D-voastre.

O voce: Patru sute.

D. P. Poni: Nu știu exact câte vor fi.

Nu le-am numarat; dar vă mărturisesc că chiar două sute de amendamente de veți pune, încă o lege bună nu veți scoate. (Aplause).

Eu sunt nemulțumit de lucrarea de amendare pe care am făcut-o eu însumi. Ce va fi însă cînd această lucrare de amendare se va face în ședință publică?

Cunoașteți D-voastre exemplul de elaborare a unei legi în ședință publică sub formă de amendamente. Este posibilă, D-lor, o asemenea lucrare?

Eu cred că nu este posibilă, și de aceea nu văd altă soluțiune de cît, sau retragerea proiectului de instrucțiune care ni se prezintă (aplaude), sau respingerea luării sale în considerare. (Aplause prelungite).

